

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXX

КВІТЕНЬ — 1979 — APRIL

Ч. 4 (350)

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волниак

Видає

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Омелян Тарнавський (технічний редактор),
Ярослав Харчун, Марко Царинник.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

Австралія — 7.50 австралійських доларів

Великобританія — 4.50 англ. фунти

Канада і США — 10.00 доларів

Франція — 30 франків

Всі інші країни Європи і Півд. Америка \$6.00

Чекі і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

В Австралії:

Mr. S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide
S. 5001, Australia

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Juniod Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevsykyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko
133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont.
P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"

TORONTO, ONT., CANADA

M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

- Від редактора — НАД УКРАЇНСЬКИМ ЦЕНТРОМ
У ГАРВАРДІ ЗБИРАЮТЬСЯ ХМАРИ 1
- І. Качуровський — ДРУГИЙ МІКОЛОГІЧНИЙ
ТРИПТИХ 2
- Ришард Криницький — ВІРШІ 3
- Олександр Зозуля — БІЛІ КАШТАНИ 4
- П. Росенко — ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРОЙДЕНОГО
ШЛЯХУ 7
- Лука Луців — ПРО "СРІБНУ СВИРІЛЬ"
МІРИ ГАРМАШ 11
- † Дмитро Козій — ПСИХОАНАЛІЗА, ДУМКИ
ЕМОЦІЇ 12
- Д-р Володимир Пасіка — ІДЕЯ І ЕМОЦІЯ 13
- Євген Гаран — ЯК ПОЛІПШИТИ ПАМ'ЯТЬ
(радіоп'єса) 14
- Гелій Снегірьов — НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ
(Продовження) 15
- Гр. Гагарин — ЗЕРНОВЕ ПОЛЕ УКРАЇНИ 1978 Р. 21
- М. Кавун-Кремінярівська — ПРО ЗАКЛИК
ДО НОВИХ ЕМІГРАНТІВ 23
- Василь Чаплєнко — Я ЩЕ РАЗ НЕ ВТЕРПІВ 25
- Петро Одарченко — НОРМАТИВНА ЛЕКСИКА
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ
МОВИ 30
- М. Даль. — КНИЖКА ПРО ДРУГУ ГЕТЬ-
МАНЩИНУ 32
- М. Химич, П. Йосипишин, А. Галан,
В. Даниленко, Я. Мєслівець, Д. Фастин
і інші — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ 33

На першій сторінці обкладинки: Юначки Коша
пластунки у Нью-Йорку виводять гаївку. За фото
з архіву журналу "Юнак" висловлюємо товариську
подяку.

- Усі права застережені. Передруки і переклади дозволені тільки за згодою Видавництва.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.

Література, публіцистика, наука, мистецтво

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

З НАГОДИ ВЕЛИКОДНІХ СВЯТ
"НОВІ ДНІ" СЕРДЕЧНО ВІТАЮТЬ
УСІХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ,
СПІВРОБІТНИКІВ І ЧИТАЧІВ
ТА БАЖАЮТЬ ІМ ДОБРИХ ПОЧУВАНЬ,
СИЛ І ЗДОРОВ'Я.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

ВОСКРЕСНЕ Й УКРАЇНА!

Видавництво, редакція і адміністрація

ВІД РЕДАКТОРА

НАД УКРАЇНСЬКИМ ЦЕНТРОМ У ГАРВАРДІ ЗБИРАЮТЬСЯ ХМАРИ

Ініціатори українських студій у славному Гарвардському університеті ніколи не могли нарікати на брак критики з різноманітних джерел. Деколи ця критика була частково виправдана, але частіше вона була зловна або примітивна.

У цьому числі "Нових днів" друкуємо критичну статтю проф. В. Чапленка, спрямовану в основному проти відважної пропозиції директора УНІГУ, проф. Омеляна Пріцака, щодо впорядкування нашої скандальної правописної саламахи на еміграції. У зв'язку з цим просимо читачів не трактувати цієї статті як *"виступ "Нових днів" проти українського Гарварду, а просто як виступ видатного українського мовознавця в дискусії на важливу тему, в яку "Нові дні" намагалися довший час взагалі не втручати. В наступному числі дамо слово опонентам В. Чапленка й на цьому, мабуть, припинимо правописні герці, яким інакше "не буде кінця".*

Хочемо пригадати читачам, що "Нові дні" намагаються дотримуватись "харківського правопису", але не роблять з його правопису "святої корови" й перші приймають відповідні зміни, якщо ці зміни запропонує УВАН спільно з більшістю українських навчально-наукових інституцій на Заході, і якщо вони ще більш не віддалятимуть мови і правопису українських емігрантів від довголітньої мовної практики України. Бо не треба бути мовознавцем, щоб признати слушність Омелянові Пріцакові, що *краще мати один недосконалий правопис, аніж два чи три "досконалі".* Важливе те, щоб той правопис знали і його ча-

решті дотримувались бодай ті, що сьогодні навчають українознавчих дисциплін і редагують українські видання, якщо хочемо, щоб наша освічена молодь мала до рідної мови бодай трохи поваги.

Ці завваги адресуємо чесним читачам, а не політикам і редакторам, які лиш полюють за тим, чим би можна було "Нові дні" злорадно шпигнути. Наприклад, ред. Орест Питляр, мабуть виконуючи замовлення своєї партії, довго шукав, поки знайшов у "Нових днях" річ, яка дала йому "надхнення" написати каригідний наклеп на наш журнал під багатомовним заголовком *"Чи нове радянське фільство?"* (див. "Америка", 9-го лютого 1979). На підставі однієї дискусійної статті нового емігранта С. Василівця *"Про право на відокремлення і про необхідність деяких розмежувань"* ("Нові дні", ч. 343), О. Питляр робить "авторитетний" висновок, що співробітники "Нових днів" *"заражені (хоч самі не знають цього) бацилем відродженого радянське фільства"*.

І як вам не соромно, пане Питляр, таке писати? Де ж ваша журналістична етика, де наслідки 35-річного життя у вільних демократичних країнах Заходу? Ви що хотіли: щоб я вихованцеві радянської диктаторської системи, С. Василівцеві, відповів: *"Ні, не надрукую я вашої статті або цензурую вам її не гірше, ніж цензурували ваші праці київські радянські цензори?"* А я вважав вас, пане Питляр, досі не тільки розумним, але й чесним патріотом-бандерівцем та ще й ставив у приклад іншим вашим однопартійцям. Чи маю тепер наслідувати вашу методу й методу вашого

підголоска Казанівського і заявити, що "співробітники часопису "Америка" заражені бацилем відродженого фашизму?" Але будьте спокійні, редактори "Америки", — моя совість не дозволить мені цього зробити.

Прошу в читачів вибачення за цю вимушену вставку. Я мав писати про хмари, які збираються над українським Гарвардом і загрожують розмити зливою цей найбільший осяг українців у США. Найголовніша причина, чому останнім часом над Гарвардом клубочаться зловісні хмари, криється в тому, що ініціатори українських гарвардських студій наобіцяли колись в ентузіязмі більше, ніж могли досі виконати. Наприклад, майже 10 років тому появилася аж у трьох числах "Свободи" стаття проф. О. Прицака п. н. "Видавничий плян українських студій у Гарварді" (див. "Свобода" чч. 146-148, 1969), в якій автор самовпевнено писав, що ще в тому році Гарвардський університет видасть або перевидесть аж 25 монографій з української історії і літератури. При цьому він зазначав: "Ми не потребуємо ніякої грошової допомоги, без огляду на те, якої б величини дана праця не була. Авторський гонорар відносно високий"...

Інформуючи читачів "Нових днів" про книжки, які мав видати Гарвардський університет українською мовою і за свій кошт, я з цього приводу писав: "Я подав цей довгий список не лише для інформації зацікавлених, але й "для історії", бо побоююсь, що більшість названих праць не будуть надруковані не тільки в цьому, але, мабуть, і в наступному році..." І "якщо всі видання з українознавства погодився фінансувати справді Гарвардський університет зі свого загального чи видавничого бюджету, то це неабиякий успіх... проф. Омеляна Прицака. Навіть коли цих публікацій буде не двадцять, а тільки п'ять томів річно" ("Нові дні", грудень 1969).

Пізніші роки виявили, що Гарвардський університет не видає і п'ятих томів україніки річно, а фінансує ще менше. Річ ясна, що українська громада, яка збрала фонди на Центр українських студій у Гарварді, повинна знати справжні причини такого стану. Українська громада повинна також знати, чому з запланованих і так широко розголошених трьох катедр (українська історія, література, мова) діє частково тільки катедра історії під керівництвом проф. Ом. Прицака, який до речі, здається, й досі викладає в університеті більше курсів з історії Туреччини, ніж з історії України. Керівників катедри української літератури і української мови до цього часу, на жаль, не призначено. У чому ж річ? Бракує ще фондів, кваліфікованих кандидатів (у це повірити тяжко) чи студентів? А може, якісь інші перешкоди поставлено на шляху дальшого розвитку українських студій у Гарварді?

Без належних інформацій з боку Комітету українських студій, керівництва УНІГУ і ФКУ українській пресі тяжко розв'язати загрозили хмари й сумніви. Пора сказати, що розводнені й пропагандивні "Новини з українського Гарварду" в теперішній формі цих функцій не виконують.

(М. Д.)

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

ДРУГИЙ МІКОЛОГІЧНИЙ ТРИПТИХ

1.

Гейнові Цернаску

Бескиди, водоспади і ясини,
Ставки, струмки, річки й озерні води, —
Усі дива, всі чудеса природи
Оспівані не мною й не віднини.

Мімози, туберози, скабіози,
Повзучих орхідей химерні сплети,
Дуби, берези, сосни, верболози, —
Ввійшли до нас в октави і сонети.

І олені, і сарни, й альсейди,
А навіть і слони й гіпопотами
(Від них тепер і повернутись ніде!)
Здавна у вірш вдиралися без тамі.

Та є одна незаймана сторінка,
Жива, барвиста і пахуча новість:
Це щиряка підсмажена скоринка,
Строфарії холодна бірюзовість...

23. 11. 78.

2. Amanita phalloides

Сонет

Мов панночка в зеленому береті,
На пагорбі, де сосен колонада,
З перлинами росинок на браслеті
Вона стоїть — вся зваба, вся принада.

Як розгадати, по якій прикметі,
Що саме в ній отрута, смерть і зрада,
Не має протиядь її заклада,
Півні її не налякають треті...

В сосновім храмі, де висока нава,
Ця висланиця згуби зеленава —
Як жінка, що коли її спіткаєш,

Щось нав'яче, щось інферально-чорне
Всього тебе пониже і огорне —
І ти вже мрець, а ще цього не знаєш...

23. 11. 78.

3. Колібія зимова

Заледь морози проминуть січневі,
Вже снігові покрови прогорта
На пнях, назустріч сонцеві і дневі,
Лубинька*) рум'янисто-золота.

Її жовтаво-бурштинові тони
На білому засніженому пні
Подібні до зубчастої корони
На королівській мудрій сивині.

Вшановано, звеличено омелу,
Що їй зима не заважає жить,
Але чому не славити, скажіть,
Сім'ю колібій соняшно-веселу?

1978, травень-листопад.

*) Українська назва колібії.

Ришард КРИНІЦЬКИЙ

В І Р Ш І ПЛЯНЕТА ФАНТАСМАГОРІЯ

Ми пережили війну — переживемо і мир:

Час від часу ми вірили, що минулі етапи
вже ніколи не повторяться,
та й справді — не повторялися ніколи
(лиш наступали один за одним),
безповторно відійшло дитинство,
не схотіла вернутись утрачена юність,
і ніхто не розраховувався
за наш пропащий час.

Бракувало нам віри,
І тому вірили ми в щонебудь,
в кожную фальшиву драчку,
але не вірили в самотню боротьбу,
бо кожен з нас,
хто нею ризував,
мусів битись з залізними тінями,
з залізною ватою, що його обгортала,
позбавляла віддиху, виставляла на смішки;
щораз тяжче нам було рухатись, —
вата забріханих правд затуляла нам вуха,
навіть малі надії ставали щораз труднішими
до здійснення,
а чим скоріше долали ми великі відстані,
тим більше часу вимагало взаємне порозуміння,
чим далі ми заганялись у майбутнє,
тим довшала дорога від серця до серця,
чим більш визнавали ми про життя інших людей,
живих, мертвих і ненароджених,
тим менш ми пізнавали себе,
засоби масового спазму
безболісно нас освоювали з трагедіями сучасного
світу
ми ще могли турбуватись
про наші домашні квіти чи звірят,
але боялись подумати навіть, що малі країни
стали дослідними полігонами для великодержав,
голосували ми — мовчки,
давали знати про себе тільки тоді,
як наші аматори перемагали професіоналів,
стадіони тоді тряслися від крику:
перетворювались на височезні барикади,
яких ніхто не атакував,
бо давно вже були здобуті.

Звідки мали ми знати,
що в наші часи живуть поети

(про яких мовчать насмні газети),
якщо й так не відрізняли ми й ненавиділи слів,
бо навіть прості слова починали брехати.

Якщо ми були жінками,
наші серця замикались тим глибше,
чим ширше відкривалися наші очі;
якщо ми були мужчинами, —
тим більш опускались нам руки,
чим вище підносились наші приземні мрії,
чим щільніш замикались навколо границі нашого
язика, —
тим сильніш язики розсаджували наші уста.

Стільки разів зачинали ми від основ,
що втратили ґрунт під ногами
і не знали ми чи ще маємо право
вмирати за нашу непевну віру,
чи ховати її, як промінчик, ковток води, шмат
хліба
на найчорнішу годину.

1973

НЕ ВИЛІКУЄШСЯ ВІД НЕНАВИСТИ

Бідна газето, не вилікуєшся від ненависти,
чи не краще було б для тебе бути псом,
який хоч і служить,
то однак сам потрапить лікувати рани,
а ще краще лисом, навіть за ціну каліцтва
вириваючись з пастки;

а ти, навіть якщо є лисом чи псом,
волієш запасти в сон, сплячку, поступовий параліч,
стати навіть скаженою, пускати піну.
заражувати інших звірят і людей,
добивати жертви,
плазуючи перед катами,
і найглибше скривати
зализувану на самоті
завжди ятріючу рану правди
як найсоромливішу хворобу.

Т И Х О

Тихо, ш-ша, книжний молю,
цензор пише
про свободу слова.

Ришард КРИНІЦЬКИЙ

ЗДАВАЛОСЯ

А вже здавалося, що ціла Польща
набере води в рот
і знову буде від моря до моря.

літо 1976

(З польської переклав Мар'ян Опільський)

БІЛІ КАШТАНИ

Неповторний місячно-зоряний вечір оздоблений: золотом, бронзою та багрянцем. Здається, що нічого не змінилось: ті самі ряди кучерявих каштанів, розцяцькованих білими свічками, над якими грайливо петляють нічні метелики; ті ж самі стрункі тополі розрізують бульвар Тараса і, здається, ті ж самі старожили сидять на ослонах і ліниво гомонять.

Кучеряві каштани — це символ київських вечорів. Їхню принадну красу може зрозуміти лише той, хто народився і виріс під їхнім мрійним затишком. О, київські ночі і зустрічі в саду!...

В Академічному парку грає військова оркестра. Над головою розмаїте зааніміле верховіття, оздоблене небесними світилами, виглядає, як велетенський розкритий парашут. Прохолодою б'є фонтан, і в прозорій воді відбивається тінь віковичного сторожа — скибка сріблястого місяця. Пахне метіола, резеда, троянди і нерозгадана суміш рослинного світу. Усі алеї залюднено. Жива лавина, вирвавшись із задушливих комунальних кліток, наче по конвеєру штовхається в темні ночі. Дуднять трембони, пишчать клярнети, виють флейти, а в глибині моєї душі ятрить нагромаджена суміш страху. Це ж живі нулі, хоч десь глибоко ще тліє в них недогарок життя. На їхніх обличчях яскравить вираз "Дайте нам Архімедову точку — і ми перевернемо світ!" Розірви пливку страху, і вогнем вибухне — ми воскресли!

Ось, ще молода людина обняла китайського дуба і несамовито горланить:

Білі каштани — місяць у саду,

Дура, тебе я люблю...

Це алкоголік. На нього ніхто не звертає уваги.

— Жінка мене лишила. Усі кажуть, що я пияк — від мене смердить горілкою. Не питиму ж я для вашої приємності парфуми. А чому я п'ю, га? Плюю на вс-і-і-іх!

І він гірко заплакав. Це розтерзаний ходячий нуль в лавіні живих трупів. Він плаче на власному похороні в багатолюдному парку, де йому музика грає рідне попурі.

— Максе, ходім додому. Мені страшно.

— О, Вандо, Вандо!...

У кімнаті, як у сушні. Сконденсоване повітря давить спазму.

— Пощо ти мене забрав зі Львова? Там було не так.

— Було не так, а тепер так.

Ванда плаче, а я лаштую на бальконі постіль. А ну ж раптом заснемо. Але на вулиці, як на стадіоні, ніби змагання — хто кого перекричить, хто кого переспіває...

Ніч крадькома відходить. У вікно дряпається світанок. Ванда спить, я дрімаю. І раптом наче провалилось небо і вибухи розшматували світанковий спокій: б'ють зенітки, і уламки набоїв тарабанять по даху і множать приголомшений страх.

У коридорі скупчились заанімілі мешканці.

— Макс, ну? — це тремтячий голос музиканта Цукермана.

— Ну й ну... — відповідаю.

Хтось спробував вийти на вулицю, але двері замкнено, а потойбіч стовбичить міліціонер. "Нє-лєзя!" А в голові свердлить — Війна! Війна!...

— Якже ж це так, — міркує вголос Цукерман, — сьогодні ж відкриття нового стадіону і на бенкеті я мав грати романс "Білі каштани". А замість "Динамо - Торпедо" грає "Берлін - Москва". І гол за голом, гол за голом б'ють по наших головах.

Я силкуюсь зліпити якусь відповідь, але в голові порожньо, як у харчових крамницях. Радіо задубіло, а пекло гуде, аж захльобується від тризовних чуток.

Цілий день петляв я по вулицях міста, щоб відділитись від смертоносних подій. Зудар думок перекреслював мої найзні пляни. Але я твердо вірив, що в кожній складній ситуації є прихована щілина, через яку можна обійти загрозу.

Стихія, фатум, обставини — все було проти моїх задумів. Додому повернувся спустошений, як поле після градобоща. Цукерман зустрів мене звичним:

— Максе, ну? — показуючи очима на дитячий візок, на якому дбайливо пришнуровано дві валізи. — На інший транспорт нема надій, а Ризі я змайстрував наплечник.

— Чи ж далеко цим транспортом заїдете?

— Якщо євреї у брід перейшли море, то Цукерман через міст легко перейде Дніпро. Бери. Максе, ноги в руки і на Схід...

— Я добровільно йду на фронт.

— Що?! Ти забув істину: "йди на війну останнім, то повернешся першим".

— А я навпаки — йду першим, щоб повернутись останнім, але повернутись.

— Я чув, що німці євреїв відправляють до Мойсея.

— Я не єврей, а півєврей. Мати ж українка.

На кухні бурхливий жіночий мітинг. Тут уже підраховано, скільки за день убито й ранено; що на Подолі отруєно воду, а у Голосіївському лісі висаджено десант. Визначено навіть день падіння Києва.

За вікном загуркотіло, заскреготіло, і страхіливо заревла сирена. Нервово моргнула жарівка, і темінь обірвала ознаки життя.

— Боже, що воно буде! — мітинговим голосом вигукнув Цукерман. — Оце тобі границя на замку! Оце тобі ворога б'ють на його території...

— Ті-с-с-с, — хтось тихо мовив, — старий Дувид молиться.

Ніч проковтнула наляканий день і немов задихнулася від димової заслони, що гойдається

над верховіттям. Зрідка прогулюється Рама*) й червоною жарівкою підморгує, наче повія на принадному місці. Це ознака, що німці готують несподіванку.

Двір воєнкомату переповнений запасними офіцерами, які чекають на своє призначення. Десь опівночі мене атестували і спрямували інтендантом евакошпиталю. Темна ніч, заплембована вартовими, виглядає, як чорна пляма на сірому простиралі. Час тупає нудно і навіває фантастичні роздуми. Хтось почав теревенити:

— Кажуть, що радість і журба постійні попутники людини. Без цих близнюків було б навіть не цікаве життя.

— А страх? Цей третій попутник найглибше пробирається в людські душі. І це факт.

— Страх народжується в слабодуких, безідейних, несвідомих, — пробасив якийсь присядкова-тий.

— Оце врзав! Страх, чоловічку — це сила. Ідеєю бомби не проковтнеш.

Раптом бомба із свистом розірвала тишу. Юнкери атакують місто з трьох сторін: бомби заграли божевільну інтермедію, заграви пожежі освітлюють привабливі об'єкти, що перетворюються в купи піску та цегли.

Атестовані офіцери, наче конопляні блохи, в один мах перестрибнули пліт і зникли хто куди. Дифузія культури множила свій танок фугасними; різнокольорово палахкотіли склади санітарного управління. Ідкий сморід розмаїтих ліків наводив страх передгазової атаки. А Юнкери, спорожнивши свій вантаж, спокійно повертаються на свої бази...

Довгожданий ранок на хвилину відштовхнув страх. На вулицях ворухиться жива маса, наче перевантажений конвеєр — це шукачі споживчих речовин. На майдані хрипить репродуктор, як недорізане теля. Раптом: "Із стратегічних міркувань наші війська лишили місто Львів і перейшли на нові рубежі". І все.

Опівдні я розшукав свій евакошпиталь. Стояв він довгим хвостом на запасній колії біля мосту. Комісар шпиталю, розмахуючи наганом, хрипив матюками коменданта мосту за те, що не пропускає поїзду.

— Першість для тих, що йдуть на фронт.

— Але ж сімдесят вагонів ранених...

А ранені, без медичної допомоги, вовками виють, благають, проклинають. Можливо, що це несамовите виття недобитків спонукало коменданта підняти жезл. Поїзд важко застогнав, виштовхнув застій пари, бризнув брудним відходом і надовго лишив свій приписний постій.

Два рази шпиталь міняв осідок і нарешті угніздився в Уфі.

— Німці окупували Україну, а ми Уфу, — мовив одноногий кухар.

— Чого ж, Уфа тоже починається на "У". Он за рогом навіть вивіска красується: "Уряд УРСР", — хтось заперечив.

Уфа! Ой яка ж ти задрипана, обшарпана й голодна, як бездомний пес. Але блакить неба чиста,

наче над Дніпром. По всіх вулицях вештаються патрулі, розшукуючи дезертирів. Тихо, аж страшно...

Тотальна мобілізація очистила місто від чоловічого роду, недосвідчені жінки господарюють абияк. Безладдя в місті, як і на фронті, хоч містом керує кадровий капітан.

Варта шпиталю й крамниць перейшла до рук одноногих і одноруких, райони яких окуповані німцями. До моєї півторатонки призначили, списаного із шпиталю, кривого Кирила Гоца. Хлопець спритний, веселий і занадто балакучий. Його знали всі ранені як першу жертву війни. Кирило єдиний мій підлеглий, з яким я мушу забезпечити шпиталь городиною. А колгоспи, як на зло, розташовані від міста за сто-двісті кілометрів.

Як тільки вперше ми виїхали на польову дорогу, наша тарадайка почала кашляти й чхати, як хвора на сухоти.

— Наша вантажівка, — мовив Кирило, — гочнісенько така, як моя крива нога. Кульгаю, але шкандибаю.

— Шкода ноги, бож...

— І все через вар'ята сержанта. Німці, як на дефіляді, сунуть танками, а вар'ят командує: "В лобову ур-а-а!" Тут, пане добродзю, німці як кропнуть із скорострілів — ноги як не було. Лікар саяк-так стулив кістки, і вийшов півобід.

— А все ж тобі пощастило.

— Трохи. Але тепереньки не зможу копати м'яча. Першим танцюристом був... Ви мене розумієте?

— Війна є війна, хоч, правда, — кому вона потрібна.

— Бігме ви правду кажете.

Колгоспники зустріли нас німим вітанням, очевидно тому, що ми їх, а вони нас не розуміли. Але Кирило майстерно розмовляв жестами, і наша вантажівка швидко була наповнена асортиментом городини. Як тільки ми лишили колгосп Кирило заговорив:

— Хіба ж це бульба? Горіхи! У нас бульба росте така, як тутеньки капуста, з якої газдиня не зліпить голубця.

Біля кухні шпиталю нас зустрів комісар Віленський. Оглянув наш асортимент, похитав головою й мовив:

— Не важлі вітаміни. Зайдіть, — кинув у мій бік, — у спецвідділ і розкажіть про настрій колгоспників.

— Товаришу комісар! — звернувся черговий, — четверта палата просить дозволу співати.

— Які пісні?

— "На городі верба рясна" і "Ой горе тій чайці".

— Про вербу можна, а про чайку нельзя.

Більше тисячі днів воював я з Кирилом на колгоспних ланах. Обскували ми ті колгоспи, як курку курку. Вже не чути, щоб бекав баранчик, мукав бичок чи кудкудакала курка. А ранені множаться, як комашня. І все на мою з Кирилом голови, бо ми ж годувальники.

— Один безногий офіцер говорив, що американці ось-ось дійдуть до Берліну.

— Кінець війни висить на волосинці.

*) Рама — розвідач-літак.

— А чи після війни можна буде жити без колгоспів?

— Можна, тільки треба жити у місті.

Кирило глянув на свою криву ногу і мовив:

— Мій вуйко говорив, що спутаним конем далеко не заїдеш.

— А ми автом.

— Але ж бензини нема ніц.

Ще одна ніч приєдналась до ненаписаної історії війни.

...Травневе сонце продірявило сіру павутину світанку й поблагословило початок дня. Несподівано вдарили гармати, заспівали кулемети, а з репродуктора летять довгождані слова — "Кінець війни! Кінець війни!..."

Уфа тріюмфує! Уфа радіє! Уфа плаче, аж зіхлюбується.

Кирило, як вільнонайомний, на третій день звільнився і подався на захід. Мені ж, як сказав комісар, прийдеться коротати дні, поки не спешуть останнього раненого.

Скільки горя і мук пережив наш народ — ніхто не в силі підрахувати. Хтось ствердив, що в степах України зарито 25 мільйонів різнонаціональної молоді, а серед неї 6 мільйонів українців. А скільки калік, сиріт, вдів? А радіо й газети кричать, як на гвалт: "Ми перемогли!..." Хто ж ці ми? Вони зараз повипадали з бункерів і стоять на високих трибунах, і розмахують руками. Ніхто з них і не писне, що українці понесли найбільші жертви. Від цих жертв часто здригається земля, наче мертві пробують встати, щоб розрахуватися з винуватцями їхньої смерті.

Мені пощастило. Я не бачив війни ні навіть зруйнованого Хрещатика, що тепер виглядає, як висохле озеро, по якому дівтора ганяє м'яча. Ось зараз мене призначено начгоспом військової санаторії у Пущу-Водицю, у так звані солов'їні гаї. Цим древнім лісопарком ще літописець милувався: "И бяша коло града лес и бор велик и бяша ловяща звера". Як приємно йти алегсію, вдихати свіжі аромати і насолоджуватись талантами пташиного світу...

Як тільки я вступив на територію санаторії, мене охопив жах: біля розлогих сосен рядами стоять десятки возиків, з яких стовбичать людські голови, наче з невикінчених ляльок — без рук і ніг. І ці обрубки в такт руки диригента виспівують "Как девчонка солдата на фронт провезжала". Я оstownпів і відчув, як по лиці покотилась гаряча горішинка. Я вперше побачив страшні наслідки війни.

Авдієнція в комісара була коротка:

— Запам'ятайте: наша санаторія засекречена. Тут перебувають тільки герої Союзу. Їх з живих списано, а рідних повідомлено, що пропали безвісти. Ясно? Ще одно: вони кожного дня, як на фронті, одержують по сто грам. Пильнуйте, щоб завжди був запас спиртного. Жити мусите тут.

— Але ж у мене дружина, синок...

— Уявіть, що ви на фронті. Один день у тиждень матимете вільний.

Отак я вскочив у цю загородь, як голий в окуп. А няні, наче навмисно, розповідають про пекло в цій клітці.

— Часто підіймають заколот і б'ються, як барани лобами, один одного за вуха кусає. Рев, як у звіринці.

— І це все ви зносите?

— Мусимо. Ми ж покарані за те, що німцям підлоги мили. Тепер мусимо цих обрубків годувати, одягати, мити, спини чухати і... потреби задовольняти.

— Двісті сорок обрубків і вісімдесят невірниць-нянчок. Пропорція нівроку. Який ідіот назвав це пекло санаторією? Це ж справжня тюрма, з якої нема вороття.

За перші три місяці праці я одержав від комісара догану, за другі три — догану з попередженням. Далі вже мало бути звільнення. Цього я не дочекався, бо почалась чистка партії.

Стою перед комісією, як баран перед дзеркалом, і тремтю.

— Прізвище, національність, рік народження і рік вступу в партію?

— Макс Ципіс, відповідаю, — українець, 1922...

— Хвилиночку. У партійних документах написано, що ви Марко, українець, а у військових, що Макс і батько у вас єврей, а мати українка. Ви ж "полукровник".

Члени комісії почали мене "чистити": одні за те, що я півєврей, інші за те, що я півукраїнець. Тут же ухвалили: "За обман — з партії виключити, з роботи зняти".

Тепер я став таким, як ті обрубки, хоч маю ноги, руки і непорожню голову. Додому повернувся розчавлений, як блощиця під чоботом. Цукерман, як завжди, зустрів мене своїм "Макс, ну?"

— Чистий, як аптекарська кольба.

— А я, — показуючи на валізки, — через дві години лечу на Захід. Ти мене зрозумів?

Цукерман попрощався з сусідами, вийшов на балкон і останній раз загравав "Білі каштани", заплакав і на завжди закрив за собою двері.

— Як тепер нам жити? Рена з садочка вигнали, ще й рахунок прислали...

— Іду, Вандо, шукати роботи.

На третій день митарств я переконався, що шкода підшов, і не вагаючись подав прохання на виїзд до Ізраїля. Категорично відмовили та ще й погрозили. Засекречена санаторія перегородила шлях. Лишився ще останній хід — виїзд до Польщі. Хоч Ванда теж "полукровниця" (батько — поляк, мати — українка), проте консул обіцяв допомогти. Кілька місяців жили однією надією. Несподівано викликали до "органів" і вручили папери на виїзд до... Ізраїля. Це було наперекір нашому останньому бажанню.

...У Відні мені порадили оминати Ізраїль і домагатись Нью-Йорку. Але поки оформили цей транзит, прийшлося немало з'їсти ще й італійського хліба.

Митарство наше скінчилось, ми в Нью-Йорку. Сидимо троє, наче підсудні, перед єврейською скринінговою комісією. Товстий джентлмен питає про родовід: хто був батько, дід, прадід. Я відповідаю плутано, бо не догадався завчасно вигадати

П. РОЄНКО

ПЕРЕОМИСЛЕННЯ ПРОЙДЕНОГО ШЛЯХУ

(Микола Руденко. "Прозріння", поезії, поеми. Статті Петра Григоренка і Ігоря Качуровського. Передрук самвидавної збірки з України. Українське в-во "Смолоскип" ім. В. Симоненка. Балтимор-Торонто, 1978. Стор. 366).

Віра — це могутня зброя, а в історії народу чи людства велике значення має те, хто і як вірить. Сліпа віра в здійснення "комунізму" у світі принесла пребагато лиха всім народам, поневоленням московським імперіялізмом. Вже перші завойовницькі походи "Красної армії" показали, що ЦК РКП використовує "пролетарів"-робітників для поширення російської імперії. Засліплена й фанатична віра, що "комунізм" — це єдина розв'язка щодо поліпшення життя людини, у висліді ще гірше закріпачила людину в царстві "диктатури пролетаріату". Засліплені люди не вірять видючим, тому створюють умови лихочинства і самі запроваджують зло. Це нині загально відоме. Україна часто була полем розгри Правди і Зла, а тому українському народові не байдуже, якими засобами здійснюється якась ідея чи віра.

Ось чому серед українців частіше виходить на порядок денний справа справедливості і правопорядку, ніж серед інших "комуністів". Тому в Україні появилось багато-багато таких осіб, які

біографічну баляду. Нарешті товстяк зробив резюме:

— Який же ви єврей? За документами ви українець, дружина — полька, син — росіянин. Мови ви не знаєте, обрізання не маєте. Ви не довели, що ви єврей. Допомогти ми вам...

— Але ж і ви не довели, що я не є півєврей. А документи мені зфальшували органи.

На цьому скринінг закінчено. Ми примушені чекати на вирок, щоб довідатись, хто ми є насправді.

Сидимо у парку на розгойданій лавці і мовчки жуємо пап-корн. Нарешті Ванда мовила:

— Максє, коли тебе не визнають євреєм, підемо до поляків.

— А коли і там не визнають?

— Тоді, може, до українців.

— Ех, Вандо, Вандо!...

— Тату, чому тут нема каштанів?

— Каштани лишилися у Києві.

— А коли поїдемо до Києва?

Що я міг йому відповісти? Сказати, що можна мучитись у власній державі, що можна прожити поза державою, але жити без національності, це те саме, що бути гнилим яблуком, яке нікому не потрібне. Але я цього не сказав. Хай трохи підросте. Так, так — хай підросте. Сам зрозуміє...

почали шукати права і свободи, зрозумівши, що в "совєтській диктатурі пролетаріату" нема ані права, ані свободи.

Вже на початках "Прозріння" Руденко (сам кол. член комуністичної партії. — Ред.) каже, що він бачив, як та ідея, за яку він воював і став інвалідом, "спустошила і скам'янила" багатьох, які своїм духом стократ були багатші за своїх начальників. У цьому і є жахлива трагедія, бо там, де панує неук, нічого, крім зла, не може бути. Це яскраво усвідомив Руденко.

Тоді

З'єднавши тіні й напівтіні,
Майбутнє з тим, що вже було,
У віковому мерехтінні
Я розпізнав Добро і Зло.

Від цього моменту поет боротиметься увесь час, щоб перемогло Добро, яке принесе світле майбутнє його батьківщині.

Сонце зніме утому з натомлених рук,
Всесвіт кине на плечі блакитну кирею...
Кизякова,

солом'яна,

чорна від мук,

Станеш ти, Україно, тією зорею.

Коли це може здійснитися? Це залежить від самої людини, від народу. Про це ціле життя говорив Скворода, а в наші часи М. Орест. Дивно, але Руденко майже дослівно проповідує те саме, що й вони:

Дві сили творять світ — Добро і Зло.

Тож обирай, кому із них служити.

Де б ти не був і що б там не було,

Ти не зумієш поза ними жити.

Що важать наші суперечки вперті,

Коли Добро і Зло не знають смерті?...

Бо Всесвіт ні великий, ні малий, —

Йому оці поняття невідомі.

Ти також Всесвіт...

Власну душу злий

З його Добром. — бо Всесвіт в кожному домі.

В людині розкриваючи людину.

Ти розпізнаєш істину єдину.

Скворода казав, що Правдивий чоловік і Бог — це те саме. Він також учив, що людина — це мале відображення космосу. Михайло Орест твердить, що Всесвіт — життя. Він також твердить:

М. Орест каже, що людина мусить добре усвідомити, яку "цеглину" ставить під основу буття.
Руденкові слова —

Вона дала тобі слова жагучі,
Щоб ними ти прийдешнє боронив.

В іншому вірші поет запитує:

О люди, люди!...
Як вас розбудити,
Щоб ви до Сонця очі підняли?

Як оживити ті ріденькі сходи,
Що засихати почали давно?
Як пояснити вам, що без свободи
Не зійде в душах вогняне зерно?...

Ходім, філософе...
Бо десь пізніше
Ми всі провалимось у ніч глуху.
Сковороді іти було трудніше —
Йому ж бо ти не стрілась на шляху.

Тяжка дорога поета-правозахисника, але він
мусить пройти її до кінця. Та може закороткий
у нього вік, щоб побачити перемогу Добра? Як-
що б так сталося, тоді

Ти, Боже, дав мені нелюдське діло.
Якщо не справлюсь, не клади вини, —
Дозволь зарити в землю грішне тіло,
А чесну душу іншому верни.

Щоб вона продовжувала велике діло. За це
діло поет свідомо вибрав "і хрест і терновий
вінок".

Все я прийму, бо повинен, бо мушу,
Боже Тараса й Сковороди!
Дай тільки неба в натомлену душу
І подорожник до ран приклади.

Ласки жіночої дай на дорогу —
Дотик долоні, сестринську сльозу
І материнську недремну тривогу,
І затамовану в серці грозу.

Знаю, що зоряний дух переможе,
Хоч понад стріхами темінь густа...
Дай мені стати криницею, Боже,
Там, де від спраги вмирають вуста.

Дух Правди переможе, і задля цього поет "зне-
важив чини, та премії, та неживі газети" і "замки
і ордени викинув до чиновного кльозета". Поет
не може жити у ярмі, він не хоче бути роботом
в системі, яка несе світові зло й руїну. Такі, як
він, повинні звітувати "за те, що є... за те, що
завтра буде".

Іх не спинить чиновницьким перстом,
Бо це брати лиш зодчому й поету.
Залізним кайлом, як святим хрестом,
Вони освячують стару планету.

В поезії "Моєму народові" є цікаві мірку-
вання поета щодо народу. Наведемо кінцеві ряд-
ки з тієї поезії.

Нові століття в тебе є по праву:
Ти світ навчиш і сіяти й косить,
Бо та любов тобі дарує славу.
Яка живих і мертвих воскресить.

І людство, переймаючи науку,
Збагне, чому в тернах твоє чоло:
Ти є Месія, котрий терпить муку
За гріх сусідський, за криваве зло.

Про це заслужене завтра України і її народу
поет говорить у поезії "Віта". Моттом до неї є
уризок з думок Е. Шюре про Раму. "Рама, праг-
нувши духових знань, мандрував по всій Скитії.
Повернувшись на північ, Рама був вражений
культу людських жертв, що панував серед його
племени". "Віта" закінчується так:

Що раніше від Біблії Рама отут
Вчив поклонятись Вогню гомінкому
Та любити людей, шанувати свій труд
І ніколи не зичити лиха нікому?...

Так ми й вирости, Грицю... — з тієї землі
Не ходили сусідні землі грабувати.
Та місили цю землю в захланному злі
Люті коні монгольські й німецькі гармати.

Ген у лузі лопати гризуть чорнозем.
Діти хмизом заклали пятикутню.
Іхнє вогнище творить найвищу з поєм —
"Рамаюну" Космічної ери могутню.

І броньований скит, що злетить до зірок,
Десь далеко вгорі над земними вітрами
Пригадає це вогнище, перший урок —
І полине довершувать місію Рами.

Людина — це вселення духа в тілі або "мате-
рії". Хліборобське населення сильно відчуває по-
єднання цих двох первопричин буття, тому в
ментальності хлібороба спеціально відзначений
культ "землі"-матері. Український народ у знач-
ній більшості довгі віки був хліборобським. Ру-
денко походить з народу, а тому, можливо, у
його поезії так часто згадується земля. Зв'язок у
ньому з рідною землею безпосередній, поет ніби
відчуває його фібрами свого ества. Хоч поет "по-
ріднений з землею", але він намагається по-своє-
му "показати" це поріднення та осмислити буття
взагалі.

Ще не відсічені страждання й болі,
Іще різець формує м'язи голі,
Ще стогін велелюдський не затих...

Та в кожне серце входить блискавиця,
Здобута в зорях племінком різцем.
Наллється сонцем творчості криниця,
І ти злетиш в Галактику, як птиця,
Щоб стати Зернотворцем і співцем.

В іншому вірші він каже:

Єднання з Вічністю —
живе єднання.

Лірика Руденка — це свідоцтво філософського
роздумування, в якому поет дуже часто зосере-
джує увагу на непроминальних світоглядних
вартостях. У цьому якимось дивним чином Ру-
денко перекликається з "лірикою найбільш еру-
дитованої серед нашої еміграції поетеси — Галі
Мазуренко".

В поета, крім Космосу, Вічності, теми Добра і Зла, є ще культ Сонця, таємничість Матері — своєї і землі. Зайлюструємо це кількома уривками із творів поета.

Враз неначе небо розколось —
З-під землі чи із глибин Дніпра
Чую голос, материнський голос:
— Сину, прокидайся. Вже пора...

✱ ✱
✱

Вас нема — ви ж померли, мамо.
Та з-під ніг лунає:

— я жива.

Я жива. Я ворущусь корінням,
Вітерцем шумлю у комиші,
Підіймаюсь каяттям-прозорінням,
У твоїй намореній душі.

Я жива. Я вічно воскресаю,
Землю обновляючи твою —
Хмарою над вами навісаю,
Блискавицею у серце б'ю.

Прокидайтесь, діти! Час до школи.
Там, на Сонці, вас Учитель жде.
Є уроки, котрих вам ніколи
Не забудуть...

Ніколи і ніде.

"Я бачу Землю — організмом. А райдугу — її ребром". "І хто ж вона, коли не Мати? Ніхто не загордує тим". Побита і зранена Земля-Мати

У хмари вдягнена, я в лати,
Дитя в Галактику несе.
І людство — немовля крилате —
З-під райдуги їй груди ссе.

Ти — зоряний дух. Сонце — Земля. А ми ж у
Сонці!... Бо воно вже

Не диском — просторими полями.

Живим є Світло, яке дає життя. Космічну перейми свідомість — почуй у грудях Сонця клич. Зродиться люд новий — будуть зрячі, мудрі люди, а їхнім храмом буде — Всесвіт.

...світ живий у кожній точці, —
Всюди є святе зерно.
Нема ні прірви, ані тину
Між нами й космосом — поглянь:
Згорнувши промінь у клітину —
Тепер він дерево чи лань.

3 наведених прикладів (а їх у творах поета є багато) бачимо, що Руденко колядує*) з пантеїстичним світорозумінням. Та тут відразу треба зазначити, що є "містичний пантеїзм Індії (точніше — гіндуїзму), християнський пантеїзм Франціска Ассізького та... матеріялістичний пантеїзм Джордано Бруно". (І. Качуровський). Але "пантеїзм" Руденка ніяк не можна пов'язати з пантеїзмом матеріялістичним. Пригадаймо слова Руденка —

Ти, Боже, дав мені нелюдське діло.

Жду не лицарів, але прозорінь —
Пломінького воскресіння духу.
Духу, що воскресає з небуття.

Говорячи про пройдений шлях, поет каже —

Та жаліти не варто, бо все ж таки я
Дещо встиг зачерпнути на світлій вершині,
Зазирнув поза небо, де в зорях буя
Творчий дух, що шукає притулку в людині.

Всі ці заяви поета свідчать, що він не має нічого спільного ні з марксизмом, ні з матеріалізмом.

Глибоке й щире філософічне роздумування про сутність буття і ролі людини чи народу у бутті взагалі, а людського життя зокрема, ставить Руденка — поета у передовій шерехи мислителів, які намагаються поліпшити долю народу і людства.

Особисту довідку про Миколу Руденка див. "Нові дні", ч. 343, стор. 2 — "Лист М. Руденка до І. Качуровського. — Ред.

***)** бути у згоді (в духовному розумінні).

**Міра Гармаш. СРІБНА СВИРІЛЬ: Поезії. Об-
гортка й оформлення Романа Василичина. Фі-
лядельфія, 1978, стор. 60. Ціна не подана.**

"Збірка поезій Міри Гармаш пригадає тим, що люблять дійсне поетичне слово, що ще існує правдива поезія, хоч появляються "модерні" чи "модерністичні" збірки, які мають признання деяких критиків, хоча цих поезій ніхто не розуміє. Поезії М. Гармаш збудять любов у читача, який знає її давніші твори, і який знайде оригінальний поетичний вислів і в цій третій збірці, в якій поетка — за грецькою мітологією — доводить, що "поезія й музика подібні, бо обидві мають ритм, мелодію, фразу", обидві "люблять динаміку, радість, сміються, плачуть", тільки одна вживає слів, а друга тонів".

Так пише про цю свіжу збірку поезій у "Свободі" наш відомий літературний критик Лука Луців.

У збірці "Срібна свиріль" маємо 35 поезій, авторка дала їм назви 35-ох музичних форм.

Оптимістичний "Гімн" (життю) вона кінчає так:

Привчають жити
близько до природи,
Рум'яним яблуком
радію у саду,
Дрібні знаходжу
насолоти
Чи слухаю весну,
чи в осін побреду,
Чи чую темну ніч
як дощ стікоче в дах.

Чи перший промінь
вранці
зустрічає птах,
Чи пахне сіно,
що лягло в покоси...
Радію, що живу. Хіба
цього не досить?

В "Баркаролі" (це пісня італійських гондолє-
рів) — авторка оспівує "Красу осяйного Поліс-
ся", "запливаючи човном в Десну", і радісно зга-
дує:

Юносте! Завжди
залишишся вартою
Спогадів, наче зі сну!

В "Марші" авторка лине в думках до "барвін-
кового неба України, до рідної волі степової". М.
Гармаш не соромиться свого українського патріо-
тизму.

Як не радіти
Казкою-світом?
Кличе до себе
зелень і синь...
Край мій чудовий,
Рідна Волинь!

А ось інша частина цієї "Волинської Рапсодії":

Розцвіли чорнобривці
під вікном,
як прощалися повстанці
зі селом.
Пах любисток, пахла
рута
І дзвеніла незабута,
Віддалялась пісня
від села,
Лиш лісами десь
луна гула.

Словами авторчиної "Оди" на похвалу "Киє-
ва" кінчається збірка "Срібна свиріль" (сопілка):

Проходили ворожі орди,
Щезали й проминали всі,
А ти стоїш як завжди
гордий
В своїй незрівняній
красі.
Глядиш із вірою
в майбутнє
Крізь сиву давнину
віків,
Бо знаєш — будеш
самобутній:
Святий Андрій
так заповів.

В книжці 13 ілюстрацій в тексті, фінезійно ви-
кінчених, які підкреслюють зміст поезій. Їх автор
— Роман Васишин.

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Пе-
редплатнику, — приєднати бодай одного
передплатника "Нових днів"!

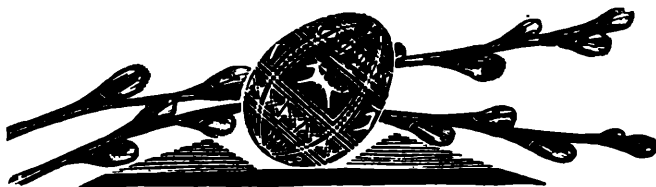
ЩЕ МОЖНА ПРИДБАТИ КНИЖКИ

ВАСИЛЯ ЧАПЛЕНКА

Мовна політика більшовиків, спроба історичної аналізи	\$2.00
Мовна політика більшовиків на Україні в 1950-1960 pp.	7.00
Спрага безсмертя, збірка оповідань	5.00

Замовляти:

Vasyl Chaplenko
c/o Anna Krawczuk
26 William Street
Maplewood, N. J., 07040, USA

МОРСЬКИЙ РЕСОРТ

VILLA MARIA

Wildwood Crest, N. J., 08260, USA
209 E Crocus Road
Tel.: (609) 522-9005

Винаймаємо помешкання із 1-2-3 спальнями,
окремими кухнями і лазничками, а також
окремі кімнати. Є спільна кухня, великі ве-
ранди, зелене подвір'я. Лише півтора бльона
до берега. Ціни помірковані

Усіх, хто хоче СПОКІЙНО відпочити, на-
братись сили та оздоровитись морським ку-
панням і вигрітись на гарячому піску, ласкаво
запрошуємо.

Відкрито для гостей від 1-го червня до 1-го
жовтня. — У ЧЕРВНІ і ВЕРЕСНІ ЦІНИ ЗНИ-
ЖЕНІ. Більше вигод (за ту саму ціну) для тих,
хто замовляє заздалегідь.

До 15-го травня пишiть або телефонуйте:

Mrs. M. Hanina
5506 Rising Sun Ave.
Philadelphia, Pa. 19120, USA
Tel. A.C. 215 GL5-6841

Після 15-го травня пишiть або телефонуйте до
Вайлдвуду на адресу як угорі.

ПСИХОАНАЛІЗА, ДУМКИ І ЕМОЦІЇ

Нижче друкуюмо зауваження сл. п. проф. Дмитра Козія до актуальної книжки д-ра Володимира Пасіки "Думки і тіло", виданої Науковим Т-вом ім. Шевченка в 1976 році. Друкуюмо також скорочено думки д-ра В. Пасіки, викликані цими зауваженнями. — РЕД.

Вельмишановний Пане Докторе!

Хочу поділитися з Вами зауваженнями про Вашу книжку.

Праця Ваша, присвячена проблематиці психоаналізи, — це, оскільки я можу судити, унікальним у нашій науковій літературі.

Кажучи це, я не забуваю, що перший заговорив у нас про психоаналізу, про методи її застосування, Степан Бaley. Його студія "Шевченко в світлі психоаналізи" (за точністю заголовка не ручаюсь!) була для мене справжнім відкриттям. Щоправда, Бaley натрапив у наших наукових сферах на деякі колоди. Його пізнішу розвідку "Трійця в поезії Шевченка" проф. К. Студинський відмовився надрукувати в "Записках НТШ". Вона знайшла місце в одному зі збірників Математично-природничої секції НТШ. Простудіював я й пізнішу студію Бaley про Словацького польською мовою, теж у світлі психоаналізи.

Праці Бaley спиралися в основному на твори поетів та біографічні матеріали.

Ви ж опрацювали розділи своєї книжки на підставі лікарської практики. Ви застосували методи психоаналізи до живих людей, які пройшли перед Вами в лікарських кабінеті. Твір Ваш віддзеркалює широкий круг животрепетних проблем, що їх насунули Вам явища психоневрози.

Ви поставилися критично до пансексуалізму Фрейда і показали власні методи лікування. Ви вирішуєте цілу низку дуже складних проблем. Ваші аргументи глибоко переконливі...

Ваші нариси повні драматизму й написані так, що читаються, як мистецькі новелі. Під тим оглядом вирізняється нарис "Що говорив образ?" Постаті накреслені Вами пластично.

Прочитавши книжку, я можу без вагання сказати, що вона повинна знайтися в кожній родині, що з нею повинен ознайомитися кожний батько й кожна мати. Може, передусім мати!

Деяке застереження викликає в мене Ваш спосіб тлумачення ролі думки (мислі). Ви пишете: "Мисль є причиною великої кількості психоневроз" (стор. 10). Ви підкреслюєте силу думки. Ви відкликаєтеся навіть до перших християн, які виявили надлюдську силу думки, приймаючи смерть спалення. "Тією силою була їх мисль, ідея" (ст. 9).

З цим можна було б погодитися, якби не те, що Ви даєте знак рівняння між ідеєю і абстракцією: "Причиною психоневроз — пише — є абстракція, ідея" (стор. 138). "Ціла проблема (каже психоаналітик до пацієнта), ціла справа ваших терпінь-недомагань лежить у сфері думання, розуміння, у сфері абстрактній: поняття, термінів, виражених словами" (стор. 51).

У цій же сфері мав би знаходитися ключ до лікування психоневроз: "Ваш страх (кажеється до пацієнта) є безпідставний. З моментом, як зрозумієте це, опустить вас страх" (стор. 88).

Щоправда, Ви визнаєте дієву силу не тільки думки, але й емоцій. Наведу один приклад. Відбувається розмова лікаря з пацієнтом:

— Що було причиною ваших болів...?

— Мое думання? — вимовив він це з недовірою.

— Так, ваше думання! Ваша думка! Ваш страх, що... (і т. д., стор. 47).

Отже, чи "чиста" думка?

Оскільки я зрозумів, Ви ставите справу так: головне — думка, а емоції долучуються до неї.

На мій погляд, дієва сила, динаміка є замкнена не в "голій" мислі, а в мислі, насиченій емоціями. Тільки з такої мислі родиться хотіння. Вона є рушієм волі й веде до одужання.

Я б висловився навіть так: дієву силу мають емоції, які дістають мислене оформлення.

Але річ цікава: як часто діють у нашій психіці (чи радше підсвідомості) емоції, які не мають мисленого оформлення!

Щодо християн-мучеників, то рушієм їх поведінки, на мою думку, була не стільки "Велика Ідея" (стор. 9), як особа Христа, якого вони старалися наслідувати (пригадує: "імітацію Христі" Томи Кемпійського).

Порушую цю проблему як дискусійну. Я не хочу, щоб Ви сприйняли мої зауваження як критику для критики. Вони дрібні і нітрохи не підважують мого переконання про велику цінність Вашого твору.

З глибокою пошаною до Вас

Д. КОЗІЙ

Торонто, 18 травня 1977.

ІДЕЯ І ЕМОЦІЯ

Професор Дмитро Козій в листі з 18 травня 1977 висловив свої цінні зауваження про мою книжку "Думки і тіло". Хочу додати кілька доповнень до проблем, описаних у згаданій книжці, на які шановний професор Козій звернув увагу.

Різниця між науковими працями, писаними на підставі бібліографічного матеріалу, і дослідом та аналізом явищ і проблем, роблених "живцем", підкреслена вже на початку листа проф. Козія.

Безпосереднє досліджування і аналіза явищ — пізнання причин і механізму їх поставання дає можливість безпосереднього їх контролю. Поправа патологічного стану, повернення до норми, в цьому випадку у психоневрозах, potwierджує правильність заходів — лікування.

"Мій підхід до психоневроза безпосередній обсервація і дослід людини, яка страждає психоневрозою. Психоневрози — це недуги, причиною яких є ідея, поняття, яке людина створила собі на підставі своїх переживань; вони забарвлені страхом — емоцією і, звичайно, відносяться до її власної особи. Те поняття, та ідея є конкретною й об'єктивною дійсністю. Постає вона на підставі

дійсних даних, на підставі фактів, які сам хворий докладно аналізує. Тестами цієї аналізи є досвід хворого, сума його переживань, мережа яких починається від наймолодших літ" ("Думки і тіло", стор. 10).

Ідея є абстрактом з переживань пацієнта — абстрактом його дійсності: сучасної, минулої, а навіть майбутньої. Коли в окресленні дії мислі змінити термін абстрагувати — відділювати на екстрагувати — витягати, а слово абстракт на екстракт, тоді можна сказати, що причиною психоневроз є ідея, яка постала в думці хворого як екстракт з його переживань.

У психоневрозах мисль екстрагує те, що людина пережила чи переживає з почуттям страху. Почуття страху — емоція є діючим динамізмом у психоневрозах. Спосіб і форма дії цього динамізму виражені змістом ідеї — абстрактом з переживань. Отже, слушне є твердження проф. Козія, що дієва сила, динаміка замкнена не в "голій" мислі, а в мислі, насиченій емоціями. Проф. Козій висловлює свій погляд стисло і дуже влучно: "Дієву силу мають емоції, які дістають мислене оформлення".

Логічним і суттєвим є питання, яке ставить проф. Козій: "Як часто діють у нашій психіці (чи радше підсвідомості) емоції, які не мають мисленого оформлення?"

Притаманністю живого організму є вразливість — відчування подразнень. Подразнення можуть поставати під впливом зовнішніх чинників — з оточення, зі середовища, в якому даний організм живе, і під впливом внутрішніх чинників, які діють в самому організмі. Якість чинників як зовнішніх, так і внутрішніх залежить також від стану організму в даний момент.

"Тропізми — ростові рухи у рослин (згин стебла, кореня, повертання листків) — спричинені одностороннім впливом різних факторів зовнішнього середовища: світла, температура, вологі тощо. Тропізмам властиве певне орієнтування щодо подразника. Тропізми називаються позитивними, якщо рухи органів спрямовані в бік подразника, негативними, якщо вони спрямовані від подразника. Після усунення причин, що викликали тропізми, здатні до росту органи рослин повертаються до початкового положення (так званий автотропізм)" (УРЕ).

Немає сумніву, що тропізми є проявом настанови і намагання рослин зберегти життя. Не є безпідставною думка, що це явище ґрунтується на емоції, що в негативних тропізмах у рослин є біль і свого роду страх.

Інстинкти — це тропізми тварин. У тварин інстинкт зберегти життя проявляється емоційно не раз дуже бурхливо. Нагала загроза життю стихійного характеру викликає парадоксальну реакцію. Реакція у тварин є безпосередньо-відруховою. Тварини реагують відразу на дію подразнення або чинника, зумовленого подразником (Павлов). Подразником може бути тільки такий чинник, який діє на інстинкти позитивно або негативно.

Інстинкти — динамізм емоцій — є вроджені і притаманні для кожної породи. Вони стоять на сторожі життя одиниці і породи.

Розвиток і дія інстинктів стисло пов'язані з розвитком організму. В заспокоєнні є перші ті інстинкти, значення яких для життя важливіше. Жадоба кисню є найконечнішою у новонародженого і в дорослого. Недостача кисню грозить смертю моментально. Жадоба їжі мусить бути заспокоєна. Без їжі людина може витримати кілька тижнів. Щойно після закінчення фізіологічного розвитку одиниці приходить черга на інстинкт збереження і продовження виду, наступає дія статевих органів. Беручи до уваги, що інстинкти є вродженими і є джерелом дієвої сили емоцій, приходимо до висновку, що емоції є вродженими.

У тварин інстинкти діють як автомати акуратної структури — правлять життям тварин безпомилково.

У людини, крім органічних інстинктів тваринного характеру, є інстинкти вищих якостей — жадоба духових вартостей: правди, краси, слави, мети, влади, сили.

У людини інстинкти тваринного і духового характеру підпорядковані розумові. Дія інстинктів під контролем розуму — емоції дістають "мислене оформлення", згідно з виразом проф. Козія.

Інстинкти і емоції вроджені, існують ціле життя, але не всі діють безперервно увесь час. Статевий інстинкт проявляє свою дію після закінчення фізіологічного розвитку, в часі статевої зрілості. Інстинкти духові маніфестуються у різних народів, у різних періодах історії, у різних людей, у різних періодах життя, різним способом. Є емоції, дієва сила яких в інстинкті існує в організмі і без мисленого оформлення. В часі, коли емоції не доходять до свідомості і не проявляються безпосередньо чи посередньо, вони не можуть викликати реакції. Тварина чи людина не може реагувати на присутність навіть найміцнішого динамізму в її організмі чи в зовнішньому оточенні, який нічим не проявляє своєї дії, якого не спостерігає. Патологія дає на це аж надто багато доказів: безпроявові носії бактерій, тварини і люди, носять у своєму організмі хворобу, але вона не дає жадних симптомів, вони про це не знають і не реагують. У Польщі я зустрічав лікаря-рентгенолога, який перший у Польщі stosував рентгенотерапію, ще тоді, коли шкідлива дія проміння X не була znana. Він отримав тяжкі пошкодження обличчя і рук. "Ми зовсім не знали, що це таке страшне, ми обходилися з тією лампою, як з нафтою. Аж згодом ми побачили, що це за лихо".

Гітлер реагував дуже гостро на дію бомби, але щойно тоді, коли вона експлуодувала, коли її дія дійшла до його свідомості. До вибуху він сидів біля бомби, але не реагував — присутність бомби не доходила до його свідомості: ані безпосередньо, ані посередньо. Напевно в поведінці змовників була зміна: був страх, нервовість, але він не спостеріг того, тому не реагував.

Причина психоневрози є для пацієнта незрозумілою, але він відчуває її дію і реагує. Його реакція йому незрозуміла, але вона виходить з його свідомості.

Зазданням психотерапії є викрити причину, визначити пацієнтові джерела її поставання і спосіб,

як вона діє — зробити дію психоневрози з незрозумілої зрозумілою. Ототожнюючи незрозуміле з несвідомим, скажемо, що завданням психотерапії є несвідоме зробити свідомим і тим способом розрядити динамізм психоневрози. А не навпаки.

Кожна дія людини є опредмечуванням ідеї, яка перше заіснувала в мислі (Гегель).

Теорія пансексуалізму постала в Відні, але найпригожіший ґрунт для свого розвитку знайшла в Америці, в суспільстві, в якому, завдяки добробуту, усі важливі потреби заспокоєні. Американські вчені проголосили, що секс — це найсильніший і найважливіший динамізм людини, що навіть страх умираючої людини перед смертю — це страх перед кастрацією, страх, щоб не втратити геніталій і предмету любови.

У періодичному "Аттїюд" читаємо, що причиною бунту в'язнів є страх перед кастрацією. Цікаво, чи на думку тих учених страх перед кастрацією є також причиною робітничих страйків?

"Сотрудники" радянських концтаборів "потішають" своїх резидентів: "жити будеш, але любити не захочеш".

У тяжких умовах, в часах воєн, у концтаборах, у часі голоду жінки втрачають статевий гін і менструацію, чоловіки стають імпотентами. Отже, сама природа переводить оцінку: виключає дію статевих органів як менше важливу, зберігає енергію для більше важливих.

У людини стимулювання інстинкту викликує мислене оформлення — абстракцію умовин, яка віддзеркалює мету, предмет і спосіб заспокоєння.

Мислене оформлення жадоби їжі творить абстракцію, в якій представлена їжа і спосіб, як її здобути і приготувати.

Мислене оформлення сексуальної жадоби виражається часто у фантастично-галюцинаційних абстракціях, які ведуть до перверсій.

Голос дзвінка викликував у "павлівської собаки" секрецію слини, шлункового соку, загострення апетиту. Така сама реакція постає у тій собаки на вид людини, яка приносить їжу, на сам відгомін її кроків. Реакції травлення виникають не тільки під впливом приймання їжі, не тільки на вид самої їжі, але і на вид особи, предметів і явищ, пов'язаних — зумовлених своєю наявністю чи своєю дією — з їжею. І в людини, коли вона голодна, будиться апетит, виділяється слина, шлунковий сок на сам вид застеленого до обіду стола, на відголос тарілок і ложок, на запах страв, на саму думку про їжу — на уявлення їжі в мислі.

Вибуялі сексуальні уявлення кидають свою тінь на ціле суспільне життя: на життя родинне, на виховання, не тільки на школу, але і на церкву. Принцип змислового гедонізму не позбавлений участі в поставанні і розвитку злочинності.

Мислене оформлення духових інстинктів перевищує своїми динамізмами інстинкти тваринного типу. Опредмечуванням мисленого оформлення духових інстинктів заповнені музеї, галерії, бібліотеки.

Архітектура святинь, іконотворчість притаманні кожному народові і кожному періодові історії, вони віддзеркалюють духовість — мислене оформлення теотропізму.

Христос — Бого-Людина, у Христа дві природи: Божа і людська. Люди можуть наслідувати Христа тільки як людину, тільки його людську природу, як слушно пише у своєму листі проф. Козій. Треба додати, що людська природа Христа одухотворена Його Божественною природою.

В нарисі "Образа Бога" представлені два випадки страху: страх перед гріхом і страх перед хворобою. Два різні мислені оформлення емоції — почуття страху, які дають два різні опредмечування: Ідею образи Бога пацієнтка опредмечує як відчуження газу без кольору і без запаху. У її мисленому оформленні не було матеріалу на колір чи запах ідеї образи Бога, але було поняття Бога в формі духа, ідентичне у неї з "газом", який знаходиться вгорі. У її відчуженні також газ, що ображає Бога, іде вгору.

У другому випадку опредмечування проявів хвороби виражене конкретно і матеріально: як екскреція з геніталій. Таку форму опредмечування пацієнт створив мисленням оформленням своїх переживань.

"Мислене оформлення" — термін, який уживає у своєму листі проф. Козій, дозволяє накреслити схему взаємовідносин людини і її середовища: людина (інстинкт-емоція—мислене оформлення — абстракт-ідея — опредмечування) творчість людини в середовищі.

Д-р Володимир ПАСІКА

ЯК ПОЛІПШИТИ ПАМ'ЯТЬ

(радіоп'єса)

До радіокомітету завітав американський гість, психолог, професор А. Коноплянський. Панна Марія Журавленко має з ним інтерв'ю:

М. Ж.: Дозвольте привітати вас, пане професоре, з приїздом до Австралії. Наші слухачі вже чули про вашу методику поліпшення пам'яті. Чи не могли б ви дати приклад?

Проф.: Приклад?

М. Ж.: Так, прошу. Як розвивати пам'ять.

Проф.: О! Безперечно! Мій спосіб побудований на асоціації слів. Приміром, візьмо ваше прізвище. Як ваше прізвище, панно?

М. Ж.: Журавленко.

Проф.: Ага! Дуже гарне прізвище. Воно схоже на слово "журавель". Уявіть собі птаха з довгими ногами і гладенькою шиєю... Ви зразу бачите асоціацію.

М. Ж.: Я бачу, чому ваша метода веде до повного успіху.

Проф.: Це ще не все. Є така пісня:

Унадився журавель, журавель
До бабиних конопель, конопель...

Це давня українська пісня. Ви її собі повторяєте кілька разів. І після цього, панно, пам'ятати-мете своє прізвище назавжди.

М. Ж.: Зрештою, мені і так ніколи не було трудно пам'ятати своє прізвище. Навпаки, татко завжди нагадує, щоб я своїм прізвищем горди-

НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ

(Ненько моя, Ненько...)

(Продовження з попередніх чисел)

4. ВОЖДЬ І ЙОГО АРМІЯ

Ні, спогади "свідка епохи" навів я не як доказ того, що процес СБУ — фальшивка. Як ми й домовлялися: докази — тільки з посиланнями на джерела. В цій же розповіді все безіменне, тому сприймемо її лише як настроєну характеристику тієї доби. І нехай відкладуться десь у кутках пам'яті два прізвища: ЛЮБЧЕНКО і ЗЕРОВ — ми з ними ще зустрінемося.

Отож, ми з Тобою, читачу, прийшли на процес у день його початку: потім, нагадаю Тобі, здивувалися, що газети ще до суду пишуть про підсудних так, ніби вони визнані судом винними: "обвинувачені зливаються в єдину постать українського війовничого фашизму"; заходилися ми перевіряти правильність-помилковість такого положення, а разом підискутували, чи можна звинувачувати на основі самих тільки особистих зізнань підсудних, — і від засідання одійшли. Давай же тепер знову повернемося до Харківського оперного театру березня 1930 року⁴).

Отже — в залі повно трудящих. В ложі — весь у повному складі дипломатичний корпус. За огорожею — по кутках стоять міліціонери — 45 підсудних; а стільців чомусь 46, один зайвий, і стоїть він попереду у всіх на виду — ми ще зустрінемося з цим зайвим стільцем. Сидить преса, спалахує магній фотокореспондентів.

За столом на фоні портрета Леніна — державні обвинувачі: Михайлик, Ахматов, Якимішин, Биструков; громадські обвинувачі — П. П. Любченко, академік О. Н. Соколовський, письменник О. А. Слісаренко; голова суду — Приходько; члени суду, серед них — Гаврило Одинець, голова Укомнезаму, Українського комітету незаможників — запам'ятаймо й це прізвище — Одинець; Коробенко — старий робітник, арсеналець; захисники: Ратнер, Віленський, Пухтинський, Ривлін, Шац, Волкомірський (виразне прізвище для адвоката!) — всього чотирнадцять.

наш і щоб ніколи не міняла його, навіть, якщо я колись одружуся.

Проф.: О! Я тільки окреслив техніку поліпшення пам'яті. Дав приклад.

Унадився журавель, журавель
До бабиних конопель, конопель...

М. Ж.: Дуже дякую, пане професоре. Дорогі слухачі, ви прослухали інтерв'ю з американським гостем, професором психології, паном Андрієм Коноплянським. З ним розмовляла Марія Коноплянська... Ой, вибачте! Через цю пісню і я збилася з пантелику, забула своє прізвище. Розмовляла — Марія Журавленко.

Євген ГАРАН

Оголошується винувальний висновок — той самий, що друкувався в газеті "Вісті" з 27 лютого по 9 березня, довгий висновок, два дні читали.

Всі підсудні повністю згодні з винувальним висновком і визнають свою провину:

— Підсудний Єфремов! Визнаєте себе винним?

— Так, визнаю.

— Підсудний Чехівський, визнаєте себе винним?

— Так, визнаю.

— Підсудний Дурдуківський, визнаєте себе винним?

— Так, повністю визнаю...

І 44 рази — "так визнаю". Тільки... тільки раптом підсудний Гр. Холодний підхоплюється й гукає:

— Обвинувачення не визнаю! Дам пояснення! ("Вісті", 13 березня).

"А на попередньому слідстві цілком признав себе винним", — глузує газета⁵).

— Обвинувачення не визнаю! Дам пояснення!

Даремно, не гортайте газетних шпальт. Не дав підсудний Гр. Холодний пояснень. Чому? Невідомо. Коли дійшла судові черга його допитувати, він уже нічого пояснювати не намагався, і повністю визнавав обвинувачення, як робив це і на попередньому слідстві. І друкуючи його допит, "Вісті" вже не згадують про непередбачену й непристойну вихватку Гр. Холодного. Даремно будемо зазірати в "Правду" з "Известиями" — там взагалі замінку з Гр. Холодним пропущено. І ніхто ніколи нічого не знає, бо десь наприкінці 50-х років отримали родичі Григорія Григоровича повідомлення про те, що він в 1938 році розстріляний.

Суд допитував підсудного Хлодного 4 квітня. 12 березня гукнув він:

— Обвинувачення не визнаю!

⁴) Процес СБУ відбувався в Харкові, хоча організація — київська і її члени-підсудні в основному кияни. Харків був тоді столицею України, столиця стала в Києві з 1934 року, і така гучна справа повинна була, певна річ, розглядатися в столиці.

⁵) За процесувальними положеннями у всьому світі (і у нас, хоч це й дивно, прогавив, видасть, свого часу Вишинський) обвинувачений має право на суді відмовитися, зректися власних показань, які він дав і навіть підписав на передсудовому слідстві. Гнилий, звичайно, порядок. І суд тоді зобов'язаний особливо ретельно перевіряти, яким же чином, чому підписав він, винувачений, ті свої попередні зізнання: а не вжито до нього слідством недозволених засобів — ось що перш за все з'ясовує суд у таких випадках. Подібний прецедент — чимала морока для слідства. Та й для суду теж.

Що відбувалося з Григорієм Григоровичем Холодним, 43 років, науковим співробітником ВУАН, директором Інституту наукової української мови в ці 22 дні — з 12 березня по 4 квітня — ми не знаємо. Пауза. Біла (чорна?) пауза. Заповни її, читачу, як сам знаєш...

Першого допитують главу організації СВУ, підсудного С. Єфремова⁷⁾.

"Вісті", М. Берлін:

"...постать хуторянського політикана пирятинського масштабу..." (Пирятин — невеличкий район на Україні, Г. С.).

"...хуторянський глadiator політичної арени..."

Намагався "встановити на Радянській Україні буржуазно-демократичну диктатуру войовничого фашизму".

"Правда", Д. Заславський, стаття "З дозволу сказати, вождь".

"В залі погана акустика... А у Єфремова слабкий голос. Його погано чути... долинають тільки два слова:

— Себто... тощо...

...І отак протягом п'яти годин: жодного одвертого слова, жодної принципової заяви. Весь час зигзаги, весь час слизькі виверти..."⁸⁾.

З портрета глядять сповнений достоїнності добродій — гордовита постава голови, сива пишна кучма, одвертий погляд, вуса вниз — теж шевченківські.

П'ятигодинну промову С. О. Єфремова не надруковано, певна річ, в газетах. Але давайте послухаємо (почитаємо), про що він казав (писав?) на попередньому слідстві, що відповідав на допитах, як характеризують його юристи, свідки, підсудні, журналісти.

Отже, в минулому академік Єфремов активно вдавався до політики. Найвиразніше про злочини Єфремова в минулі часи скаже громадський обвинувач П. Любченко в своїй блискучій звинувальній промові. Справді, без іронії — блискуча промова, якби тільки... гаразд, пізніше про це.

"...диктатура пролетаріату надто милостива до своїх ворогів, надто швидко прощала тих, хто зі зброєю в руках виступав проти неї. Справді, хіба не мала права Радянська влада посадити на лаву підсудних ще 19 року голову партії соціалістів-федералістів, заступника голови Центральної Ради Єфремова, що збройно боровся проти Радвлади?... З десяток тих, кого судить тепер найвищий суд?...

А що робить робітничо-селянська влада? Ще не вщухли гармати..., а вже активні учасники петлюрівщини допущені до роботи, як наукові працівники, як працівники кооперації і цілої низки інших ділянок... храм науки перетворили на центр шпигунства... Важко сказати, товариші судді, де більше неправди, чи в тому, що бандитські атамани Гайовий, Орлик, Ангел не стали членами медсекції ВУАН, або педагогічного товариства, чи в тому, що віце-президент Академії Єфремов тільки в Академії керував бандитами, а не пішов на чолі їх гуляти по лісах України".

А втім, думки про минуле Єфремова розбігаються. Журналіст Д. Заславський — дуже відома постать в газетярському світі, різнобічно ерудо-

ваний товариш, — пише в "Правді" з приводу допита С. Єфремова:

"Літо 1915 року. В Москві виходять худенькі книжки "Українського життя" в синіх палітурках... Тут майбутній вождь "Спілки визволення України" надрукував статтю (під назвою "Подвійною міркою") про "Союз визволення України"¹⁾.

Майбутній вождь "Спілки визволення України" писав так:

"З одного боку — австрійський уряд, що чинить так, як чинить звичайно уряд за подібних обставин, а з другого — купка перш за все самозванців, які **втратили можливість орієнтуватися в політичних обставинах**. Оцінка цього "співробітництва" не викликає сумнівів: воно, як і всяка гра, однаково від-

⁷⁾ Можливо, слід би подати тут, у цьому місці моїх розвідок, характеристики С. О. Єфремова, головної постаті процесу СВУ, розповісти про його походження з діда-прадіда, про величезну кількість його праць з історії культури України, літературознавчих досліджень, публіцистичних виступів, про громадсько-наукову його діяльність протягом мало не тридцяти років, про політичні його погляди й ідеали. Та не робитиму цього. Давай ми з Тобою, мій читачу, поки що, на початку процесу знатимемо про нього тільки те, що знав кожний середній харків'янин, заходячи тоді, в березні 1930 року до залу оперного театру. А саме: академік Єфремов, віце-президент ВУАН, відомий український філолог, в минулому — член всьляких націоналістичних українських партій, угруповань та урядів, творець і керівник виведеної на суд СВУ.

⁸⁾ На процесі підсудним під час допитів дозволяли спершу висловитися "од луза", кому скільки бажалося, а вже потім вели самий допит. Навіщо так? Можливо, щоб стомився підсудний. Можливо, щоб стомилися від його тервенів слухачі — зал, кореспонденти, корпус дипломатів, щоб незлюбили його. можна збити промовця запитанням прокурора чи патякайте собі, ми дозволяємо, не боїмося, адже якби патякання повернуло кудись не туди — завжди можна збити промовця запитанням прокурора чи члена суду і спрямувати в потрібне річище. Ніковський балакав 5 годин, Чехівський — 5 годин.

¹⁾ Вже тоді, виявляється, існував "Союз (спілка?) визволення України", а потім Єфремов з Ко. заснував "Спілку визволення України", та ще й та перша начебто продовжувала існувати там за кордоном. Пішла плутанина. Адже коли в залі суду промовлялося: "Спілка визволення України" — то хто там їх бісу спроможний був розібрати, про яку йдеться!? Та й при читанні газетних матеріалів на те саме поверталось. Так і виходило: перша "Спілка" існувала реально раніше (й продовжувала існувати тепер), факт же відомий і всіма на суді знааний, існування другої "Спілки" начебто слід було б доводити, але в плутанині, в жонглюванні "Спілками" він одразу вже став реальністю.

Цю Спілку було засновано, як відомо, під час війни групою українських націоналістів і ставила вона своїм завданням з допомогою Німеччини й Австрії відторгнути Україну від царської Росії. Існувала ця спілка на зєсоби й при підтримці австрійського генерального штабу...

воротне (підкреслене обидва рази в "Правді" — Г. С.) і з того, і з другою боку..."

Скоропис-Йолтуховський, Жук, Донцов та інші вожді першого "Союзу визволення України" були полум'яними національними імперіалістами австрійської орієнтації. І от політику цих націоналістів Єфремов вважав "відвратною"...

Стривайте, а Д. Заславському це не подобається, чи як? Адже таврує С. Єфремов запродавців, ще в ті далекі часи — таврує! І дуже вдало начебто таврує, цілком наша людина! Але навіть що ж це його вдале таврування цитує Д. Заславський, котрому, як ми тямимо, самому треба за таврувати Єфремова? А от навіть. Далі йде:

"В боротьбі з ними він виступав як лояльний, підданий царського уряду... Більшовики таврували російський патріотизм єфремівського типу".

Якось воно непереконливо вийшло, чи не так? Не хотів продавати Україну австрійкам, давав тих, хто намагався продати — і тут-таки й винен... Та гаразд, лишимо цей викрутас на совісті Д. Заславського; зате ми тепер начебто можемо зробити для себе висновок, що за дореволюційну діяльність Радянській владі особливо картати С. О. Єфремова зайве; існувало б щось вагомніше — вже будьте певні, докопався б Заславський²⁾.

Ще про політичну діяльність Єфремова в старі часи. Захисник його Ратнер риторично запитас:

"Чому Єфремов, що до **1920 року вітігравав дуже невелику роль у політичному житті України** (підкреслення моє — Г. С.), став раптом на шлях політичної діяльності, на шлях боротьби з Радянською владою?"

Промовляв адвокат ці слова в присутності прокурорів і громадських обвинувачів, і ніхто поправляти його не став. Міг адвокат, певна річ, і помилитися — адже міг? Навряд, небезпечно було захисникам помилитися на тому процесі на користь підсудних.

Вся біда в тому, що сам Сергій Олександрович визнав себе активним політиком антибільшовицького напрямку — у всі часи, до революції й після. В своїй громовій промові державний обвинувач Михайлик скаже так:

"Член закордонного СВУ Феденко в своєму органі "Тризуб" від 2 лютого 1930 року (себто коли стало відомо про підготований процес — Г. С.) запевняє: "Більшовикам добре відомо, що Єфремов вже 1920 р. відійшов від політичного життя і присвятив себе цілком науковій роботі". Хай Феденко спробує тепер **після зізнань Єфремова** (підкр. моє — Г. С.) розказати про це..."

Не можна начебто на власних зізнаннях будувати винувачення, товклися ми на тому, але справді — спробувати Феденкові важко, пошив у дурні Єфремов Феденка. Навіщо він це зробив? О, це питання!

Ні, поки що нам з Тібою, читачу, неясно: за Д. Заславським і захисником Ратнером — начебто до революції Єфремов у політику не ліз; якийсь там контрик Феденко заявляє, що після революції Єфремов у політику не бавився; Любченко з трибуни волає про збройну боротьбу Єфремова проти Радянської влади — заплутано. Поки що незрозуміло.

Про позицію адвокатури на суді детально побалакаємо пізніше, зараз дозволю собі навести тільки довгу й психологічно цікаву характеристику С. Єфремова, дану йому тим самим С. Ї. Ратнером, його адвокатом:

"...всі 45 підсудних визнали себе за винних ще на попередньому слідстві³⁾. Більше того, вони власноручно майже всі без винятку — написали зізнання, де детально й докладно з цілковитою одвертістю розповіли про свою контрреволюційну діяльність. Коли я сторінку за сторінкою перегортав власноручно складені Єфремовим зізнання, я спочатку думав, що підсудний під впливом чи то почуття страху, чи інстинкту самозбереження, чи під впливом будь-якого психозу — написав не те, що відповідає дійсності. Але в кінці я зустрів протокол від 23 грудня 29 року, коли Єфремова у БУПР⁴⁾ одвідали голова ДПУ т. Балицький і заступник наркомпста т. Михайлик⁵⁾.

На їхнє запитання, чи не було допущено будь-якого порушення під час проведення розслідування — Єфремов заявив: умови, в яких він перебуває в місці ув'язнення, а також проведення розслідування, є буквально ідеальні... отже, свої підсумки контрреволюційної діяльності Єфремов писав не з почуття страху, яке взагалі не властиве підсудному, а з бажання цілком щиро розповісти пролетарському судові і радянському суспільству про своє минуле. Так само зробили всі інші 44 підсудні...

...Підсудні змушені... одверто визнати свої злочини перед державою трудящих. Це їхнє признание назавжди зафіксовано в історії українського революційного руху і тому тепер підсудні є політичними трупами... **Між обвинуваченням, обороною і підсудними, що визнали свою провину, немає ніяких розходжень...**"

Вчитайтеся в останню фразу, що я підкреслив. Ач, яка іділія! Ніяких розходжень!

Але продовжу висловлювання Ратнера⁶⁾ про Єфремова:

"...не треба забувати, що Єфремов є не тільки великим контрреволюціонером, але також великим вченим, за час своєї діяльності написавши 3000 різних наукових розвідок, біографій, праць й таке

²⁾ Д. Заславський і не до такого докопався. Ми ще не раз на цих сторінках зустрінемо шедеври видатного радянського журналіста Давида Заславського, який за рік до цього, в 29-му цькував Осипа Мандельштама, 25 років згодом знищував Бориса Пастернака, а в проміжку за чверть сторіччя закопав стільки, що хай вже Господь порухує.

³⁾ Інцидент з Г. Г. Холодним — начисто забутий.

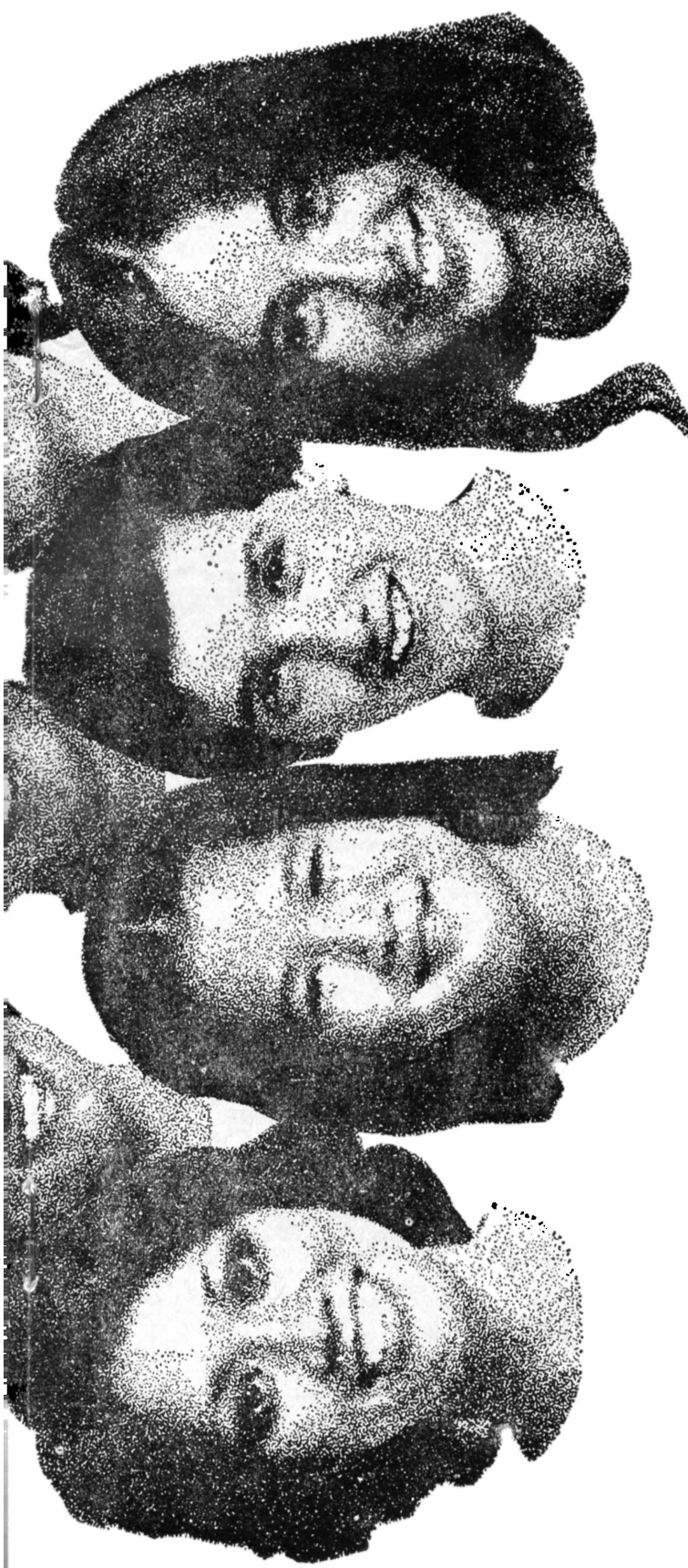
⁴⁾ БУПР — будинок примусових робіт.

⁵⁾ Вважаю за потрібне дати довідку. Товариші Балицький В. А. і Михайлик М. В. розстріляні Радянською владою як вороги народу. Точних дат (хоча б років) їхнього знищення встановити не зміг. Констатую факти. Більше нічого сказати цим не хочу.

⁶⁾ Ратнер Семен Борисович — найвідоміший київський адвокат, заарештований Радвладою в 1937 році і розстріляний, як про те повідомили його родину, в 1941-му.

Такої речі не існує, як бути
канадцем у більшій чи
меншій мірі

У нашій країні канадець є **канадцем** без огляду на його чи її походження... незалежно від того, чи вони народились у Канаді, чи емігрували сюди.

В Канаді шануємо кожного, як людину, і поважаємо його расу, самобутню культуру, релігійні і духові цінності. Кожний канадець зискує від того, що він посідає хист, уміння та вклад у канадське життя всіх інших канадців. Власне завдяки цьому Канада велика країна! Ваш канадський уряд, шляхом своєї постійної політики багатокультурності, впроваджує і керує великою низкою програм, спрямованих на те, щоб заохотити всіх канадців затримати їх культуру... і з **гордістю** поділитися нею з усіма іншими канадцами.

Одним із завдань вашого Міністра Багатокультурності є забезпечення рівних можливостей і прав для **всіх** канадців, незалежно від їх етнічної чи культурної приналежності. Ваш Міністер Багатокультурності також допомагає забезпечити здійснення політики Багатокультурності в усіх сферах діяльності й у всіх програмах вашого канадського уряду. Завдяки

цьому Канада насправді багатокультурна країна. Ці тривалі багатокультурні програми канадського уряду борються за різноманітність усіх канадців і за їх рівність.

Усі канадці **рівні**. Немає такого, як бути канадцем у більшій чи меншій мірі... завдяки нашій політиці багатокультурності.

Multiculturalism

unity through human understanding

Honourable Norman Cañik
Minister of State
Multiculturalism

L'honorable Norman Cañik
Ministre d'Etat
Multiculturalisme

інше. Це серйозний актив, повз який пройти не можна...

Двоїстість — характерна риса для Єфремова, тажкож як для деякої частини інтелігенції взагалі. Ця двоїстість, постійна непевність — "крок уперед, два назад"... спричинилася до тих наслідків, за які він тепер сидить на лаві підсудних, бо коли б цієї двоїстості не було, він би лишався видатним ученим і не мав б тих ухилів, що перетворили його на великого контрреволюціонера..."

В промовах прокурорів Єфремов затаврований ще й як запеклий антисеміт, що домагався навіть обмеження прийому євреїв до українських вузів та на службу до українських закладів. Ну, сором'язливо нагадаємо собі, що подібні настрої ого як квітнуть у нашій державній політиці нинішньої доби і, виходить, для нас сьогодні — академік-антисеміт Єфремов цілком наша людина. Якщо він справді антисеміт. Та я на секунду про інше. Нам нині ввижається: подумасш — звинувачення в антисемітизмі, тут фашизм і контрреволюцію "шиють" людині! Так от мої "свідки епохи" запевняють всі, як один:

— Та ви з Місяця впали! Та в ті роки за пошепки промовлене слово "жид" нараз давали п'ятірку!

Чи бач, а ми й не знали, думали собі — ха, од антисемітизму одхрещуються! Справа серйозна, виявляється! Ось чому, виявляється, знайомий наш Гр. Холодний, як пишуть про те "Вісті". — "...вважає свою роботу в "ІНАРАК-у" і "СВУ" за контрреволюційну, одночасно категорично відкидаючи звинувачення в антисемітизмі".

Отак! І Ратнер повністю обстоює свого підзахисного Єфремова:

"...цілком не можна говорити про те, що підсудний Єфремов є антисемітом..."

Не можна цілком, оскільки ще в 1905 році Єфремов виступив із статтею "Чи буде суд?", в якій протестував проти єврейських погромів. Антисемітську політику чорносотенців затаврував він і в 1909 році в солідній праці "Єврейська справа на Україні".

"Правда, — Ратнер далі, — після 1918 року Єфремов трохи змінив своє ставлення до євреїв, проте, повторюю, цей злам не впливсья у форму антисемітизму".

Словом — ясно: не був Єфремов антисемітом, цілком порядний в цьому аспекті громадянин. Згоден, читачу?

Закінчує Ратнер свою захисну промову так:

"Підсудний Єфремов сидить перед судом цілком розбитий, цілком знищений, розпластаний... В своїх висновках він заявив: "Я винний у цій справі подвійно, по-перше, я відповідаю за все те, що мені правильно інкримінують в цій справі, і по-друге — я відповідаю за всіх тих підсудних, яких я приймаю до контрреволюційної роботи".

В душі Єфремова розігрується велика трагедія. Йому, колись такому популярному і зв'язаному з закордоном, йому не так просто перед лицем усього світу робити такі заяви... Можливо, що для нього фізична смерть була прийнятніша, легша, ніж цілковите визнання свого політичного банкрутства, ніж той хрест, який він поставив над усією своєю минулою діяльністю".

То що ж, начебто з перших характеристик виглядає підсудний віцепрезидент Сергій Олександрович Єфремов цілком порядною людиною. Тільки що ж він там накоїв такого, з приводу чого зізнання у бувалого юриста Ратнера викликали повне зачудування і навіть сумнів, аж поки двоє кандидатів у покійники Балицький з Михайликом не заспокоїли його? Доведеться повертатися до газетних матеріалів — "З обвинувального висновку в справі "СВУ", основою в них лягли дані попереднього слідства і серед них особисте зізнання С. Єфремова, що так здивувало захисника Ратнера.

Отож — з початку.

Момент з історії створення СВУ. Якого? Тьху, кат його знає, мабуть, — цього, нашого, за яке судять.

Л. Чикаленко, діяч української еміграції, в квітні 1926 року до С. Єфремова

"...звернувся з директивним листом, де він інформував його про те, що закордонна еміграція об'єднується для боротьби з Радянською владою, і зазначав, що на Україні треба також перейти до організованої контрреволюційної роботи..."

"Чикаленко писав..., що вже пора закласти звольну організацію, як було умовлено ще на Берлінській нараді з Ніковським".

Ніковського вже ми згадували: той самий, що втік за кордон міністром закордонних справ погорілого уряду УНР, а в 1924 році запросився на Батьківщину і приїхав — але приїхав, виявляється, таємним шпигуном Петлюри з усіма належними клейнодами.

Навколо листа Чикаленка Єфремову виникне на суді суперечка, якщо можна назвати суперечкою те, що відбулося. Громадський обвинувач П. Любченко питає в одного з підсудних М. Павлушкова під час допиту останнього:

— Чи оголосив суд перерву, коли ви попросили, що втомлені?

— Так, відповідь Павлушков.

— А ви, Єфремов?

— Так, — відповідь Єфремов, — і на мєє прохання оголошено перерву.

— А газета "Новий час" у Львові?) пише, що ви п'ять разів просили — і вам відмовили... Ще вони пишуть: "Професор Єфремов відповів твердим і виразним голосом — "Хочемо незалежної України!"

— Ні, так я не відповідав...

"Сміх, — зазначають далі "Вісті". — Сміється і підсудний Єфремов".

Взагалі, на тому суді багато сміялись, було дуже весело і публіці в залі і акторам... тьху, збачайте, і тим, хто сидів на сцені, підсудним і членам суду. Щоб не забулося — запам'ятай, читачу, фразочку: "Опера СВУ, музика ДПУ", потім розберемося в її змісті.

Ні, таки справді всі весело сміялися, атмосфера в залі була тепла, дружна — театральної пре-

?) Львів тоді був закордонним пансько-польським містом, де зібралася чимала компанія українських емігрантів.

м'єри атмосфера. Та сама мамина подруга двічі одержувала в себе на підприємстві перепустку на суд і двічі була там. Вона казала мені, що на суді панував повнісінький спокій, ніби й справді розгрувалась вистава:

— Всі чудово зодягнені, чай у склянках, максимум ввічливості. Я навіть засумнівався, а чи не дали їм якісь заспокоїливі сильні таблетки...

Так от відсміявшись, Любченко питає Єфремова про лист Чикаленка 1926-го року. І Єфремов, відсміявшись, відповідає:

— Так, був лист, закликає заснувати СВУ, читав я його на засіданні президії.

— А Чикаленко, — обуриться Любченко, — заперечує у Львівській газеті "Діло": писав, мовляв, єдиного листа в 1922 році і без жодної політики, запитував, чи не вціліли випадково старі його наукові рукописи й геологічні експонати.

Ще й присягається, мерзотник! Був лист?

Цитую газету:

"ЄФРЕМОВ: — Я стверджую, що одержав листа від Чикаленка 1926 року.

Тов. ЛЮБЧЕНКО: — І читали його на засіданні СВУ?

ЄФРЕМОВ: — Так".

Отак в єдиному пориві, рука в руці, посадили в калощу емігрантського ворога-петлюрівця друзі-однодумці підсудний С. Єфремов і обвинувач П. Любченко.

Не розумію я цього. Міг Єфремов відмовитися — заявити, що не було листа, а його найпевніше так-таки й не було? Міг. Лист до рук ДПУ не потрапив, як доказовий документ суду не пред'явлений. Хтось із підсудних — Ніковський а чи Дурдуківський — засвідчили, ніби пам'ятають читання листа на одному з засідань СВУ. Але вирішує питання — був лист чи ні? — Єфремов, від нього вимагає суд остаточної відповіді. Що йому варто сказати: "Ні, не одержував, ні, не читав на засіданні СВУ"? Нічого не варто. І одначе — він не каже, хоча чудово розуміє (не дурень Єфремов, далєбі не дурень!), який удар наносить цим собі й своїм товаришам. Як же, підхопили директиву зарубіжного петлюрівського штабу й вітлювали її в життя! Удар і по зарубіжним своїм приятелям недавнім, які там божаться-присягаються, ніби не втручаються в справи ненависної для них радянської влади на Україні... А чого ж ото він так, Єфремов, га? Навіщо так активно допомагає судові?

Незрозуміло. Мені — незрозуміло. А Тобі, читачу?

(Далі буде)

Григорій ГАГАРИН

ЗЕРНОВЕ ПОЛЕ УКРАЇНИ 1978 РОКУ

У 1977 році валовий збір зерна в Україні досяг 48,6 мільйонів тонн. На 1978 рік хлібороби республіки "зобов'язались" виростити врожай зерна в цій же кількості, а то й більше. Головний хліб України — озима пшениця. Від її врожаю залежить розмір загального валового збору зерна. Отже, стан перезимування посівів пшениці коректує пляни весняної посівної, з метою добитись найбільшого збору зерна. Осінь 1977 року була не дуже сприятлива для посіву пшениці, і деяким господарствам південних областей — напр., Херсонської — довелося її пересівати. Однак у загальному посів проведено добре. В землю покладене першокласне насіння інтенсивних сортів. Понад половину площі посіву зайняли Миронівська 808, Ільїчівка та Одеська 51. Біля 7 мільйонів гектарів підкормлено добривами з обліком кількості добрив, внесених під посів восени.

Раптові морози, що супроводились сильними вітрами, наробили трохи шкоди. В радянській пресі про розмір цієї шкоди не повідомлено, але американські речники Департаменту торгівлі інформували, що в частині Радянського Союзу в наслідок раптових морозів у квітні місяці вимерзли великі площі озимих посівів. Очевидно, цього не минули і південні області України, що межують з Молдавією, де ці морози були найбільші. Отже, деякі площі озимої пшениці довелося пересівати ярими зерновими культурами, головним чином — ячменем.

Особлива увага в 1978 році була приділена кукурудзі. В Україні ця культура приносить великі врожаї у всіх ґрунтово-кліматичних смугах. Однак в останні роки цій культурі приділено недостатньо уваги: слабо запроваджено прогресивну технологію, невдало підбирались сорти, в наслідок цього зменшився валовий збір кукурудзяного зерна. Більшість господарств України своєчасно підготували до весняного посіву насіння і техніку та укомплектували агрегати для двозмінної праці. Яре зернове поле республіки засіяно в 1978 році тільки кондиційним насінням — переважно першої класи, зокрема у Вінницькій, Запорізькій, Хмельницькій, Черкаській, Херсонській і Харківській областях.

Весна 1978 року розпочалась рано. В першій декаді березня було тепліше звичайного на 3-4°C., що призвело до швидкого таяння сніжного покриву — до цілковитого його сходу. Вегетація озимих розпочалась на 10-15 днів раніш звичайного. Повсюдно випали дощі. У другій декаді березня було ще тепліше — середня декадна температура перевищувала багаторічну на 3-5°. Найбільше опадів випало в центральних і східних областях республіки. До обробітку і посіву ранніх ярих зернових ґрунт дозрів на більшій частині Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Кримської областей і на легких ґрунтах заходу. В Криму розпочато посів. До цього часу там випало 80-100 мм. опадів, що для засушливих умов

області є дуже цінним фактом. Кінець березня був також теплий. Значні дощі випали в Сумській, Харківській та Полтавській областях. За виключенням центральних і північних областей — ґрунт дозрів до оброблення.

Перша декада квітня відзначилась раптовим зниженням середньої температури повітря до мінус 1-6°. Це зниження супроводилось опадами — в багатьох районах ішов сніг і дули сильні вітри. Друга декада квітня була теплою з максимальною температурою повітря 15-20°, на півдні 22-24°.

Південні області України своєчасно закінчили посів ранніх колоскових культур і приступили до посіву пізніх культур, але затяжна весна і довільне визрівання ґрунту трохи затримали масове розгортання польових робіт.

Погода початку травня була нестійка — з різними змінами теплих і холодних днів та приморозками. На заході випало чимало опадів. Друга декада була холодніша з приморозками в західних і північних областях. До кінця місяця в різних місцевостях випадали значні дощі. Посів ярих культур в Україні закінчено до 15 травня.

Посівні площі зернових культур в 1978 році були доведені в Україні до 17,7 мільйонів гектарів, в тому числі ярих зернових — понад 10 мільйонів гектарів. Господарства намагались зберегти до жнив всі посіви зернових культур, площу яких збільшено майже на один мільйон гектарів. В більшості господарств мали страхові (асекраційні) посіви зернових у кормовій групі. Силосну кукурудзу вирощувано за технологією зернової.

До початку жнив господарства України одержали багато нових зернокомбайнів, жниварок, вантажних автомобілів, а також механізмів і обладнань до навантаження і розвантаження, очищення і сушення зерна. Кількість комбайнів доведено до 95 тисяч. Однак, як завжди, не вся техніка була відремонтована.

Праця в полі під час жнив провадилась в основному у дві зміни. Кожний комбайн, як правило, працював щоденно 16-18 годин і був укомплектований двома екіпажами рівноцінних досвідчених комбайнерів.

До 1-го липня косовицю і обмолочення озимої пшениці і ячменю проводили вже Кримська, Одеська, Херсонська, Миколаївська і Запорізька області.

Перша декада липня була тепла; друга і третя — прохолодна. Весь місяць був дощовий зі зливами. Початок серпня був теплий (до 25-30°), потім похолодало. На півдні було переважно сухо; на решті території перепадали невеликі дощі. В загальному погода серпня сприяла проведенню збиральних робіт.

Від дощів посіви зернових культур на великих площах вилягли, що утрудняло їх кошення. Жлива проводилась в основному роздільним засобом, але де була можливість, застосовували і пряме комбайнування.

В перших числах вересня хлібороби України закінчили жнива колосових культур і зосередили техніку на збиранні пізніх культур. В середині місяця розпочався масовий збір стиглих качанів кукурудзи. Більша частина вересня була тепла і дощова; у третій декаді місяця похолодало. Мінімальна температура повітря — мінус 1-4° зареєстрована в Київській, Черкаській та Кіровоградській областях. Приморозки на поверхні ґрунту відмічалися в більшості районів України. Спочатку жовтня в республіці розпочато збирання ріжжю. Через дощове літо вистигання кукурудзи запізнилось. На кінець жовтня ще на сотнях тисяч гектарів треба було зібрати качани кукурудзи. Всього кукурудзи на зерно було в посіві — 1,7 мільйонів гектарів.

Жнива 1978 року (як і посів) були важкі, і треба було докласти великих зусиль, щоб їх більш-менш добре закінчити. Як і в минулих роках — хліборобам України допомагали в жнивях робітники промислових, транспортних і будівельних організацій, студенти вищих шкіл і технікумів. Було б дивним і неймовірним, щоб на такому великому полі України все проходило гладко — без недоліків і втрат. Недоліки і втрати були і, як видно, не малі. Подаємо декілька прикладів. На Житомирщині протруєння зерна для ярого посіву виконано лише на 48-65%. В багатьох господарствах Вінницької області в посівну неефективно використано машиново-тракторний парк; техніку залучали до праці пізно, працювали в одну зміну. На початку жнив сотні зернозбиральних комбайнів, жниварок та зерноочишувальних машин не були готові до праці в багатьох областях. Причина — нестача запасних частин. На Ахмівському елеваторі Запорізької області вантажні автомобілі з зерном простоювали, чекаючи розвантаження, — по три й більше годин. Слабо підготовлено вагове господарство — не вистачало засобів розвантаження. На шляхах до елеватора виявлено багато розсипаного зерна.

За даними ЦСУ СРСР в Україні все таки в 1978 році вирощено рекордний врожай зернових культур — 50,6 мільйонів тонн. В середньому одержано по 30,3 центнерів зерна з гектара. В багатьох господарствах і районах намолочено на 40-50 і більше ц/га. На елеватори поступило (тобто продано державі) 17,020 тисяч тонн зерна або понад один мільярд пудів. В тому числі пшениці заготовлено 12,7 мільйонів тонн.

Треба мати на увазі, що коли кількість проданого господарствами державі зерна подається в цифрах (вазі) — добре перецищеного і доведеного до нормальної вогкості зерна, то його валовий врожай подається за бункерною вагою, тобто відразу після обмолочення валків комбайном. Це зерно — ворох значно важче, ніж та сама його кількість — доведена до кондицій. Західні економісти рахують різницю у вазі не менше 10 відсотків. А в 1978 році під час жнив ішли дощі, і зерно в багатьох районах, мабуть, було зі збільшеною вогкістю.

СЛІДАМИ НАШИХ МАТЕРЯЛІВ: ПРО ЗАКЛИК ДО НОВИХ ЕМІГРАНТІВ

"Заклик до емігрантів 60-их і 70-их років" ("Нові дні", січень 1979) цікавий, але трохи незрозумілий. Прошу відповісти мені на кілька питань.

Я була два рази арештована і засуджена по ст. 54, 10, 11. 8 років — зека в Казахстані, 8 років, як "повторниця" в Сибіру. Вернулась додому в 1958 році. Багато років безупинно і настирливо просила дозволу поїхати до брата Петра в Австралію хоч на три місяці; все відмовляли, накінець сказали, щоб просила назавжди. Я підписала заяву, що виїжджаю напостійно, і в 1975 році прилетіла в Австралію.

Читаю книжки, журнали, газети і радіо, що талановиті українці-емігранти написали стільки хорошого і потрібного для нас. Але не бачила в Австралії "Нових днів", хоч знала там трьох письменників. Мої питання такі:

1. Чи "Н. Д." мають тільки місцеве зацікавлення читачів і в кожному великому місті на американському континенті, де живуть українці, є свій журнал? То як емігранти на всій Землі довідаються про цей заклик?

2. Чому "Заклик" ніким не підписаний, чи цей "Заклик" від редакції?

3. Чи цей "Заклик" тільки до українців-емігрантів? Хотіла б, щоб і до ізраїльтян.

4. Ми, "розпорошені по всьому світі", не зможемо їздити в "клуб".

Знайомство між нами може бути на сторінках "Н.Д." і листуванням між нами. Отож, яку роль і де ми маємо "відігравати"? Кожний з нас, якщо мав охоту, здібності і час, приєднався до роботи українських організацій там, де оселився, як напр. Л. Плющ і П. Григоренко, хай їм Бог дасть здоров'я.

5. Невже ще є такі українські емігранти, які думають, що все наше лихо від комунізму? Невже не розуміють, що комунізм — брехлива, червона плахта, в якій затаїлась "єдина, недеільная"?

6. Клуб, бюлетень — на це треба грошей (і появиться ще один нудний бюлетень). Заможні українці дадуть на це гроші? Організації? Так, дадуть, бо четверта еміграція — це ж ці "одержимі", це ж сенсація, а сенсація захоплює.

За три роки життя у вільному світі я бачила, як легко розходяться гроші, що їх дають патріоти з любови до України і на добро їй. В Австралії, два роки тому, на катедру українознавства зібрали 40.000 дол., а витратили 4.000 дол., коли ще ця катедра невідомо чи й буде... В Канаді одна організація дала на клуб пенсіонерів, людей заможних, три тисячі доларів — на клуб, де лише курять і в карти грають, зібравшись раз на тиждень.

А найскоріше гроші дасть "Раша", щоб мати "своїх", "непокірних громадян" на точному списку і в "купці", щоб, як той рак, що роз'їдає тіло людське, і серед нас пропустити свої гнійні щупальці.

Спасибі, що надрукували "Заклик". Прошу відповісти мені на сторінках "Н.Д.", щоб я краще все зрозуміла.

Марія Кавун-Кремінярівська

Шановна Землячко!

Вітаємо Вас на вільній канадській землі. Сподіваємось, що наша відповідь на Ваші й ще дечий питання буде задовільна.

1. Українські емігранти видають декілька журналів, переважно різного партійного забарвлення. На щастя, ми ще не такі "затомізовані", щоб кожне велике місто, де живуть українці, мало свій окремий журнал. "Нові дні" йдуть і в Австралію. Ми певні, що принаймні один із трьох знайомих Ваших письменників постійно читає "Нові дні", хоч, може, і "підпільно", щоб не наражатися на закиди "суперпатріотів". Тому про той "Заклик" довідаються майже всі, кому треба.

2. "Заклик" не є від редакції. Він і не заклик, а лист. Підписи оголосимо тоді, коли ініціатори-автори дадуть на це свою згоду.

3. Наскільки нам відомо, Лист-заклик адресований не тільки до українців-емігрантів, а до всіх найновіших емігрантів, які відчують, що їх батьківщина є Україна.

4. Можна належати до "клубу" й необов'язково до нього їздити. Звичайно, знайомство можливе через листування й через обмін думками в "Нових днях" та в іншій пресі. Не "Новим дням" вирішувати те, яку роль мала б виконати найновіша еміграція з України. Це мусять вирішувати самі емігранти, хоча б і на сторінках "Нових днів". На жаль, далеко не кожний з найновіших українських емігрантів "приєднався до роботи в українських організаціях там, де оселився". Назвіть такі активні представники, як Леонид Плющ і Петро Григоренко, не приєдналися досі до жадної з наявних організацій (і, може, добре зробили), хоч самотужки роблять для України більше корисного, ніж майже всі ті організації. Все ж таки той факт, що величезна більшість найновіших емігрантів не знайшла собі місця в наявних українських організаціях, тривожить авторів Листа-заклику, тривожить він і нас.

5. Тяжко повірити, але є дуже багато українських емігрантів (включаючи більшість найвищих наших "достойників"), які думають, що все наше лихо від комунізму, соціалізму чи іншого "ізму". Таке групово-класове думання засвоїли собі навіть ті, які на словах твердять, що "нація — понад класи!" І таких серед нас, на жаль, не меншає, а більшає, тому й гриземось, мов подуріли, не бачучи з-за дерев лісу.

6. "Клуб шестидесятників" і ще один "нудний бюлетень", може, й не є розв'язкою для заторкнених у "Заклику" та й у Вашому листі питань. Це якраз і треба було б належно продискутувати таким, як Ви. Не можна однак погодитися з Вашою думкою, що на такий клуб чи бюлетень найскоріше гроші дасть Росія, щоб мати "своїх" непокірних громадян на точному списку і "в купці". Росія завжди воліла брати, а не давати. Точні списки всіх найновіших емігрантів у них чейже є, а тримати всіх в купці — даремна справа. Щодо "щупальців", то це в однаковій мірі стосується до всіх організацій, які активно поборюють російський імперіалізм.

Редакція

Наша сила у нашій різноманітності

Ми живемо у провінції, яка складається з різних етнічних груп.

Кожна етнічна група має свої звичаї, традиції, мову і культурну спадщину.

А ці речі збагачують і зміцнюють суспільство та роблять провінцію Онтаріо ліпшим місцем нашого проживання.

Уряд Онтаріо, усвідомлюючи собі суть етнічної різноманітності провінції, дотримується політики Багатокультурності.

Рівноправність для всіх

Урядова офіційна політика признає рівноправність усіх членів нашого суспільства. Ця політика гарантує кожному з нас забезпечення проти дискримінації в галузях праці, освіти, справедливості, розваги та інших форм людської діяльності, які спричиняються до кращого життя нашої провінції.

Послуги для всіх

Політика Багатокультурності Онтаріо гарантує кожному жителеві провінції можливість користуватися усіма видами обслуговування і вигодами, які пропонує уряд.

Цінування культурної різноманітності

Політика Онтаріо також признає, що культурні відмінності збагачують ціле наше суспільство, коли ми ними ділимося між собою.

З цією метою уряд заохочує кожного жителя нашої провінції зберегти свою культурну спадщину і мову та ділитися цією спадщиною з іншими громадянами провінції.

Якщо бажаєте одержати брошуру і точніші інформації про політику Багатокультурності Провінції Онтаріо, то пишіть до:

Multicultural and Development Branch
Ministry of Culture and Recreation
77 Bloor Street, West, 5th Floor
Toronto, Ontario, M7A 2R9

Ontario

Reuben Baetz,
Minister of Culture
and Recreation

William Davis, Premier

Крім нашого журналу "НОВІ ДНІ"

• купуйте • передплачуйте • поширюйте • читайте таку демократичну пресу:

Місячник

"НАШ ГОЛОС"

Річна передплата: 6.00 ам. дол.

Одне число: 60 центів

Адреса: "OUR VOICE"

133 Lafayette Ave.

Trenton, N. J. 08610, USA

Phone: (609) 392-4213

Місячник

літератури, мистецтва і су-
спільного життя

"СУЧАСНІСТЬ"

Річна передплата: 25.00 ам. дол.

Одне число: 2.75 ам. дол.

Адреса: Mrs. Nina Ilnytskyj

254 West 31st St. — 15th Floor

New York, N. Y. 10001, USA

Тижневик

"УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ"

(раніше появлялись у Німеччині)

Річна передплата: 20.00 ам. дол.

Одне число: 50 центів

Адреса: "UKRAINIAN NEWS"

2209 Caniff Ave.

Detroit, Mich. 48212, USA

Phone: (313) 365-9130

Я ЩЕ РАЗ НЕ ВТЕРПІВ . . .

Я ще раз не втерпів, щоб не обізватися прилюдно в справі впорядкування нашої правописної практики на чужині. А примусили мене до цього ще одного виступу безугавні суперечки на цю тему в нашій пресі та торішня безуспішна спроба Постійної конференції українських студій при Українському науковому інституті Гарвардського університету, коли підкинуз "пального" до цієї суперечки сам голова Інституту О. Прицак. Про нефаховість цього його виступу я довідався з тексту його доповіді, оприлюдненої в грудневих числах (за 1978 р.) аж чотирьох газет, а може й ще в якихось публікаціях, про які я не знаю. Про те, що він не мовознавець, він і сам написав у цьому тексті, а підтверджує це зміст його великої статті. А втім, ця його "болюча стаття", написана в "нервовому напруженні" (слова в лапках — його власні), мабуть, більша за те, що він сказав у доповіді. Це його відгук на "Відкритого листа" В. Лехтера, що появився у пресі вже після закінчення конференції і що його О. Прицак назвав "звичайним нахабством" та пояснив тим, що Лехтер, як недавній емігрант з Радянського Союзу, ніби то "шантажував" його методом, практикованим у тій державі для "ізоляції" "одчайдушних діячів науки".

Я з Лехтером ніколи не зустрічався і не беру на себе завдання боронити його (між іншим, свого часу взяв його під оборону М. Антонович у "Новім шляху" з 25. XI. 1978). Я розгляну тільки те, що його знайшов у статті самого О. Прицака, надрукованій у трьох числах "Вільного світу" (з 4. II. й 18 грудня 1978 р.), у "Новому шляху" (з 9 грудня), в "Народній волі" з 14 грудня 1978 р. (ця остання публікація є в мене тільки з частиною тексту, бо закінчення статті мало бути в наступному числі, якого в мене немає). Але повний текст Прицакової статті надруковано тільки в газеті "Вільний світ" (та, очевидно, в його двійникові "Канадському фермері"), (й у третій газеті Вид-ва "Тризуб" — в "Українському голосі", — Ред.). У "Новому шляху", як також, либонь, і в "Народній волі" текст статті на дві третини скорсчено.

Це "самоцензурне", як я це називаю, скорочення, безперечно, пояснюється тим, що О. Прицак, справді, "одчайдушно" порушив таке "табу" в нашому суспільстві, яке досі пробував порушувати — скажу це без самохвальства, а з болем у серці — тільки я, і через те ці його думки близькі мені. Він гостро запротестував проти клерикальної атмосфери в нашій суспільстві, що вбиває "секулярну" (його слово) можливість полеміки, і, либонь, через згадане вище "нарушення" він написав про це не тільки в "першій третині" (число "Вільного світу" з 4 грудня), а й у "третьій третині" його (число "Вільного світу" з 18 грудня).

Проте, хоч ці думки, кажу, й близькі мені, та в цій його статті вони зайві, бо про правопис можна вільно дискутувати й у цій "атмосфері". Адже ще 1952 р. О. Сацюк надрукував був статтю у ж. "Пороги", що виходив у Буенос-Айресі, з пропози-

цією перейти на "радянський" правопис, а я йому вільно "відповів" у тому ж журналі статтею "Хибна стаття про наш правопис" (ч. 48 за 1952 р.).

Тим то я у цій своїй статті розгляну з Прицакової статті тільки те, що стосується питання про наші правописні справи на чужині й на Україні, його несподівану й для мене некомпетентність у трактуванні цих справ, — він же хоч і колишній тюрколог, але тепер очолює наукову установу, що має на меті передусім, а може й виключно вивчення української проблематики, а також керує катедрою історії України. Він якнайрішучіше засуджує харківський правопис 1928 р., назвавши його аж двічі "мітом", "ліцемерською (? — В. Ч.) легендою", а замість нього висуває запроваджений 1933 р. "радянський" русифікований правопис.

А тим часом він не тільки не знає історії створення харківського правопису та запровадження русифікованого правопису, а й не зорієнтований у бібліографії цього питання. Замість того, щоб прочитати відповідні розділи з моєї "Історії нової української літературної мови" (Нью-Йорк, 1970 р.) чи хоч "проглянути" мою книжечку "Мовна політика більшовиків, спроба історичної аналізи" (Нью-Йорк, 1976 р.), він передрукував дослівно аж три сторінки з "Історії української літературної мови" митрополита Іларіона (Віннілеґ, 1949 р.) та газетний допис Б. Романенчука, що в ньому автор пише про проєктовану конференцію ПКУС-у. У своїй "Передмові" до згаданої "Історії" я про "Історію" митр. Іларіона написав таке: "Навіть у праці "Історія української літературної мови, виданій у Вінніпезі 1950 р. (ця дата на обкладинці, на титульній сторінці — 1949 р.) автор подав тільки зовнішню історію української літературної мови, та ще й з фактичними помилками, особливо про радянський період". Щоб хтось не подумав, що я так "негативно" поцінував цю працю заслуженого діяча в історії нашого мовознавства, з якихось особистих неприязни для нього міркувань, я мушу сказати, що я перший з "нової еміграції" надрукував про нього в новоульмівських "Українських вістях" статтю "Борець за нашу мовну культуру", а він тоді написав мені великого листа з подякою за цю статтю (він тоді жив ще в Швейцарії, і лист прийшов до мене в Авґсбург звітти). Але, писавши цю статтю, я мав на увазі його великі заслуги в боротьбі за поширення норм української літературної мови на західних українських землях, — заслуги, засвідчені в виданні журналу "Рідна мова", "Словник слів, у літературній мові не живаних". А в отій наведеної у Прицаковій статті цитаті, написаній мабуть, уже на схилі його віку й нашвидку, він виявив таку фактичну непоінформованість про даний період, що аж не віриться, що це писав І. Огієнко. Поперше, він подав цей текст під невідповідним заголовком "Академічна система українського правопису 1929 р.". Насправді цей правопис спочатку називали "державним", бо його затвердив комісар освіти М. Скрипник, але ця назва за ним не закрі-

пилася. Митр. Іларіон не згадав зовсім того, що для створення цього правопису була утворена 1925 р. державна правописна комісія на чолі з тодішнім комісаром освіти О. Шумським, а як його пізніше вигнано за межі України, цю комісію очолив новий комісар освіти М. Скрипник. Не згадав І. Огієнко й того, що не А. Кримський, В. Ганцов та О. Синявський, а сам О. Синявський на доручення Державної комісії уклав проєкт нового правопису. Цей проєкт був надрукований у багатьох примірниках, а потім його обговорювано в спеціальному додатку до "Вістей" ВУЦВК-у. У цьому обговоренні взяли участь люди з усіх українських земель, в тому числі з Галичини, Буковини і навіть із Закарпаття. Була надрукована й моя одна стаття, а це стало підставою для запрошення й мене, ще тоді аспіранта науково-дослідної катедри в м. Дніпропетровську на всеукраїнську конференцію в Харкові 1927 р., що на ній цей правопис і був затверджений. На цю конференцію також запрошено мовознавців з усіх українських земель. Митр. Іларіон згадує прізвища учасників цієї конференції, і вже з самого цього списку видно, який це був безпрецедентно-авторитетний форум для обговорення й затвердження згаданого проєкту. І це було цілком вільне обговорення, без будь-якого тиску з боку голови конференції М. Скрипника. А той факт, що цей правопис вийшов як **синтеза** східних і західних традицій, можна пояснювати не тим, що, як це хибно з'ясовує митр. Іларіон, мовляв, "перед Комісаріатом освіти невідповідальні особи (?! — В. Ч.) почали твердити (? — В. Ч.), що правопис — це справа не самої Академії наук, але всього громадянства"... а політичною перспективою узз'єднання і західних земель з УРСР. Хибно пише митр. Іларіон і про те, що нібито "деякі її (Комісії — В. Ч.) члени вимагали завести латинку замість... гражданки". Насправді було так, що ще перед конференцією С. Пилипенко надрукував був у ж. "Червоний шлях" листа чеською латинкою з таким побажанням, а через те й на конференції про це було трохи розмов, тільки цю думку рішуче відкинута на вимогу... галичан. К. Студинський, тодішній голова НТШ, виступив тоді з категоричною заявою, що він не відважиться повернутися до Галичини з такою "новиною", бо там це означатиме польонізацію українського правопису. Крім того, треба сказати, що в цьому, в думці про латинізацію графіки, не було тоді нічого "контрреволюційного", бо тоді "радвлда" запроваджувала латинську графіку навіть у безписемних народів Сибіру, як також нею замінили в мусульманських народів арабське письмо. Були розмови навіть про латинізацію російської графіки. В основі всього цього була ідея інтернаціоналізму й перспектива створення "Всесвітньої Республіки Рад".

У моїй "Історії нової української літературної мови" про все це більше написано, але я тут навів те, що фактично заперечує плутанину в передрукованому у статті О. Прицака розділі з "Історії" митр. Іларіона, — навіть для тих читачів, які не мають змоги прочитати це в моїй "Історії", оскільки вона наявна на американському континенті тільки в малій кількості примірників, а 500 примірників "пропали" (чи лежать) у мюнхенського друкаря П. Белея. Мої розпачливі звертання до нашої

громадськості через пресу, як також і особисті листи до обох наших інститутів — Гарвардського та Едмонтонського, до КУК-у й Шкільної Ради УККА з просьбою допомогти врятувати цю готову, надруковану вже працю залишилися без відгуку, мовляв, "голосом, що волає в пустелі". Але О. Прицак міг би був відповідний розділ з цієї моєї "Історії" прочитати, бо в тамтешній бібліотеці один її примірник є, як про це свідчить покликання на неї в одній статті Б. Струмінського. До речі буде сказати, що це єдиний факт покликання на цю мою працю в тих, хто пише про українську мову, — всі інші такі автори, в тому числі й О. Прицак, очевидно, вважають нижче своєї гідності покликатись на якогось там "свого" науковця В. Чаплєнка. От якби це написав німець, француз чи американець, то тоді це зразу стало б сенсацією в нашому "науковому світі"! Ну, і свої "пропам'ятні книги" з поличчями жертводавців не друкуються на поганому папері та без золотого друку на палітурках...

Ще гірше з'ясував митр. Іларіон у наведеному в статті О. Прицака тексті заборону харківського правопису в 1933 р. Він написав: "Як і треба (можна? — В. Ч.) було чекати, проти нового правопису зараз таки пішли протести, — може й нацьковані, — а головне — виступило організоване українське вчительство... Учителство посилало численні делегації до комісара освіти М. Скрипника й просило перегляду (? — В. Ч.) правил писання іншомовних слів. Справа набрала непотрібного розголосу... Справа незабаром набрала політичного характеру, й комісар М. Скрипник мусів покинути Комісаріат освіти. І правопис знову вернувся до Академії наук". (У цій цитаті я позмінював деякі непотрібні написання з великими літерами). Далі митр. Іларіон написав, що "О. Ізюмов в імені вчителства ще року 1931-го випустив **свого** (підкреслення в автора — В. Ч.) правописного словника, опертого на східноукраїнській традиційній вимові й першій системі Академії наук, і таким чином в Україні фактично постало два правописи: урядовий і вчительський".

Я думаю, що не тільки мовознавці, а й будь-який грамотний емігрант, що жив тоді під "радвлдою", легко зрозуміє, що все це — цілковиті нісенітничі. Яке могло бути тоді "організоване українське вчительство", що посилало делегації до Комісаріату освіти? Хто взагалі міг повставати проти всемогутнього тоді М. Скрипника, що затвердив харківський правопис? А крім того, митр. Іларіон, як виявляється, ніби ніколи не чув, що М. Скрипник не "покинув" в наслідок тиску громадянства чи вчителства, а застрелився тоді, як П. Постишев "натер йому віхтем спину" і як почався погром усього українського, як винищувано до ноги українську інтелігенцію. А перед тим він, Скрипник, ще й здійснив більшовицьку чистку Академії наук... Отже й справа українського правопису, всупереч твердженню митр. Іларіона, не могла "знову вернутися до Академії наук"... Ліквідував правопис 1928 р. на місці, в Харкові "завагітрон"-у Андрій Хвиля (справжнє прізвище — Олінтер), використавши для цього місцевого вчителя на прізвище (якщо не помиляюся) І. М. ~~Харківський~~ ^{Харківський}. А коли один харківський педагог (не пам'ятаю його прізвища) у школі висловився критично про промову Андрія Хвилі, що,

що, мовляв, він, А. Хвиля, неправильно визначив характер звуків "г" й "г'", то того педагога піддали "подробиці" в пресі і пізніше, напевно, знищили. Оце такі "права" мало тоді українське вчительство! Коли й мене як керівника катедри мовознавства в Луганському педагогічному інституті "проробляли" в зв'язку з чисткою партії (як відомо, коли там "чистять партійні лави", то не забувають і безпартійних), то "натякали" й на те, що я був учасником отієї конференції...

На доказ того, що нібито харківський правопис ніколи не був всеукраїнським, О. Прицак навів думку про цей правопис В. Сімовича, надруковану в "УЗЕ", але, навівши цю цитату, Прицак не усвідомив того, що В. Сімович вимагав ще більше з галицької традиції, ніж це було прийнято в Харкові. І він, В. Сімович, пізніше, вже за німецької окупації, додав дещо з тієї галицької традиції (наприклад, написання "Лявузіє" замість "Лявузье", див. "Правописний словник" О. Панейка). А ще перед війною в Галичині не було ніякої контролю, і кожен учитель чи журналіст писав так, як хотів, дарма що харківський правопис схвалило НТШ у Львові. Для того, щоб правопис чи якісь зміни в мові стали загальнообов'язкові, потрібен апарат підняти (або примусу), як це я з'ясував теоретично в своїй кн. "Дещо про мову" (Нью-Йорк, 1959 р.). Як відомо й русифікований правопис Андрія Хвилі став всеукраїнським на всіх українських землях, що входять до складу УРСР, внаслідок державного примусу. Це, між іншим, єдиний його, цього правопису, плюс, бо всі українці, аж до Пряшівщини включно, де "відчувається" тиск Радянського Союзу, стали писати однаково. Доказ: під час "празької весни" словаки позбавили булі на вулицях Прияшева українські написи, а один словак, що виступав у Нью-Йорку на нашому "Круглому столі", сказав, що українізацію в "Східній Словаччині" підтримує Москва, щоб на цій підставі загарбали цю землю.

Ну, а тепер мимоволі виникає питання: якщо митр. Іларіон, стара вже людина, міг так понаплутувати, то як міг не знати добре цих історичних подій 20-х та початку 30-х років голова УНІГУ та керівник катедри історії України О. Прицак? Адже в моїй "Історії нової української літературної мови" та "Мовна політика більшовиків" усі ці факти викладені з багатьма подробицями! Та й ув інших авторів міг про це прочитати. А що він у своїй статті, не бувши мовознавцем, узявся розглядати ще й теоретичні питання про ці два українські правописи, то цей факт набирає ще похмурішого характеру. Ці теоретичні питання він узявся розглядати в плані своїх вісьмох пунктів, позначених літерами, та й у розкиданих, повторюваних у різних місцях міркуваннях, але в мене, на жаль, для їх критики немає місця, бо в цій своїй статті я хочу звернути увагу нашої громадськості ще на виступи інших наших людей, що солідаризувалися з О. Прицаком у засудженні харківського правопису та обстоювали потребу в переході на "радянський" правопис. Це тим більше важливе, що О. Прицак, кінець-кінцем, "умив руки", заявивши, що він виступав не від УНІГУ, а приватно, з огляду, либонь, на те, що УНІГУ, власне кажучи, ніякого українського правопису не потребує, бо майже всі свої видання публікує англійською мовою, здійснюючи

пришвидшеними темпами асиміляцію нашої еміграції згори. Та й сам Прицак поганенько знає українську мову: це галицький її варіант з такими русицизмами, як "приютила", "освободити" тсщо.

Інша справа, коли такі погляди, як у Прицака, висловлюють люди, які діють в орбіті ще українського мововжитку. Декому з таких охочекомонників уже "відповіли" інші критики. От М. Антонович "осмикнув" уже якогось Петра Яцика в згадуваній статті "В обороні Віталія Лехтера". На більшу з мого боку увагу заслуговував би А. Юриняк, що виступив по стороні О. Прицака в статті "Гверезий голос науковця" (Вільний світ з 22-го січня ц.р.), але його хибні твердження нищівно розбив Іван Овечко в статті "Правописна саламаха — з моєї точки зору" (Вільний світ з 29 січня ц.р.). Я хотів тільки додатково звернути увагу читачів на своєрідний "зигзаг" цього автора: свого часу він стався був зі мною на тему про "совєтський" — "радянський", відкидаючи це останнє слово, а тепер виступив на оборону русифікованого "радянського" правопису заради ніби то збереження зв'язків з нашим народом на Україні сущім, бо нібито харківський правопис відокремлює нас від нього. На цю тему в мене буде мова далі, а тепер я хочу зупинитися на статті чи не найновішого емігранта з України Я. Харчуна, бо автор пише "радянським" правописом. Харчунова стаття "Українська мова, (кома його — В. Ч.) чи мова української еміграції?" надрукована в англomовному, переважно, журналі в ч. 5, 1978, іншого нашого інституту—Едмонтонському, що також здійснює пришвидшену асиміляцію нашої еміграції згори в Канаді. В англomовній примітці до його статті сказано, що він учився у Львівському університеті, навчаючись французької мови, а потім навчав (не сказано, чого) у Київському університеті. Він був докторантом у Гарвардському університеті, а тепер робить докторат в Оттавському університеті, викладаючи одночасно українську й російську мови. З його імення "Ярослав" знати, що він — "західняк", але в мисленні й тоні його писання це вже інший тип у порівнянні із знайомими нам галичанами. Крім того, це не профан у філології, але разом з тим і з дивовижними поглядами на мову взагалі та з хибними думками щодо історії й сучасного стану української мови. А його зв'язок із Гарвардсм, мабуть, підказав йому те, що хотів сказати в своїй доповіді О. Прицак. Можливо, що він дещо чув і про дескриптивну лінгвістику. А дивовижне у його поглядах те, що нібито мова — **живий організм**, бо це погляд ще з тих часів, коли мовознавство (всередині XIX ст.) підпало було під вплив дарвінізму, хоч на Україні інерція цього впливу затрималася була аж до першого двадцятиріччя XX ст., коли так розуміли мову, наприклад, С. Єфремов та І. Огієнко (в своїй "Історії" я наводжу відповідні цитати з їхніх тодішніх писань). Насправді ж мова — **історичне й соціальне явище, а не біологічне**. Виступаючи проти всякої "романтики" в діяльності еміграції, Харчун твердить, що ми помилово думаємо, що "лихі сусіди" свідомо шкодять нашій мові, "засмічуючи" її своїми словами тощо. У цьому розумінні для нього навіть Емський указ 1876 р. — тільки позамовний факт. А от я лобудував свій курс "Історії нової української літературної мови" в плані зов-

нішньоолінгвістичного і внутрішньоолінгвістичного процесів, і з цього видно, що не всі мови розвивалися так трагічно, як наша, бо ніхто, наприклад, не шкодив польській мові за часів самостійної Польщі або російській на протязі всієї її історії. Як "реаліст" у теорії (а на практиці вже й "двомовник", продукт радянської мовної політики), Харчун визнає **нормативною українською мовою тільки ту, що тепер на Україні**, і вважає зайвою нашу емігрантську боротьбу з її русифікацією, а через те й недоцільним зберігання на чужині харківського правопису. При цьому він, при всьому своєму аподиктичному тоні висловлювання, допускається цілком хибного твердження, що, мовляв, "особливо негативно вражає такий огріх, як навмисна чи несвідомо архаїзація мови, наприклад, варіанти "кляса", "плян", "фльо́та", замість більш натуральних (сік! — В. Ч.) для української звукової гармонії "клас", "план", "флот". Далі він пише про те, що, навпаки, в польській мові це "цілком закономірно, бо польська мова належить до іншого, західного ареалу слов'янських мов". Абсурдність цього твердження очевидна: незалежно від "ареалів" і в українській, і в польській мові однаково можливі тверде й м'яке "л". Так само й у росіян: пишуть "класс", але й "канцелярія".

Як я вже зазначив, Я. Харчун користується "радянським" правописом (а з цього не повиправляв у цитатах), а з однієї звістки в газ. "Вільний світ" мені відомо, що Едмонтонський інститут не прийняв до друку праці О. Войченко тільки через те, що вона писана харківським правописом. Отже, виходить, що цей інститут не тільки англлізує наших людей, а ще й свідомо **вносить новий елемент безладдя в нашу правописну практику на чужині...**

Але тут я переходжу до розгляду цього останнього питання, а воно, це питання, примушує мене повернутися до передрукованого в Прицаковій статті допису Б. Романенчука "Всі покою шире прагнуть"... У цьому дописі написано: "За більше ніж чверть сторіччя наші наукові установи не спромоглися завести тут (у правописній справі — В. Ч.) якийсь лад та устійнити **один правопис** (підкреслення моє — В. Ч.). Спроби учительської громади в Канаді не мали успіху, а більше за цю справу ніхто й не брався". У цій цитаті хибне, поперше, те, що автор говорить про нездійснення на еміграції, про якийсь новий устійнений "**один правопис**", коли ми маємо **харківський готовий правопис**, а подруге, свідомо чи несвідомо він, мій приятель (а не ворог), забув сказати, що то за "спроба" була, якого характеру і **хто дав тій "спробі" виразну формулу**. А це було так, що я, Василь Чаплєнко, 26 серпня 1961 р. на VI конференції ОУПК в м. Торонто зробив доповідь "До впорядкування нашої правописної практики на чужині", а її тези під таким заголовком були надруковані в журналах "Український самостійник", ч. 52, грудень 1961 р., та "Життя і школа", ч. 11. Основні думки цієї доповіді були такі, що треба видати "Правописний поради́ник", у якому був би прокоментований харківський правопис (напр., пояснити, чому апостроф дуже потрібний у нашому правописі, як треба розуміти правопис чужих слів тощо), а до цього коментаря додати слівник тих нових слів, зокрема географіч-

них назов та власних імен, яких у словнику Голоскевича ще не могло бути. Радив я видати й конспективний підручник із загального мовознавства для наших учителів, редакторів, письменників чи усіх письменних людей на чужині як основу для розуміння мовних явищ взагалі, а в тому числі й харківського правопису. Висуваючи цю формулу — **впорядкування нашої правописної практики**, я виходив з того, що укладати цілком новий правопис на чужині абсолютно неможливо, як це всякому справжньому мовознавцеві ясно. На доказ цього останнього твердження я можу навести ще думку Юрія Шереха, висловлену в його "Нарисі сучасної української літературної мови", виданому в Мюнхені 1951 р.: "Прийнятий тепер правопис 1928 р., хоч він і заборонений на Україні більшовиками, освячений національною традицією і має справді всеукраїнський характер. Він може бути змінений тільки в вільній українській державі" (а не на еміграції — В. Ч.; стор. в Юрія Шереха 395).

Не моя вина, що отой мій задум не був здійснений (за винятком тільки видання конспективного курсу з загального мовознавства). Але ота моя формула стала популярною серед наших людей, і її вживають у своїх міркуваннях навіть ті, кому моє прізвище неприємне, от хоч би А. Юри́няк у отій своїй статті "Тверезий голос науковця". То інша справа, чи всі такі люди правильно розуміють цю мою формулу. А вже зовсім про неї, мабуть, не знав Б. Романенчук, дарма що я про неї нагадав незадовго перед тим, як він готувався до конференції в Гарвардському університеті (я надрукував у ж. "Нові дні" за грудень 1976 р. статтю "До історії однієї спроби"). Через те його конференція й не дала ніяких вислідів, бо люди не знали, про що говорити. (Між іншим, редактор Сварог, похопився цю мою статтю "скасувати" і висунув уперше в історії Волинського журналу думку про потребу перейти на "радянський" правопис).

Я зупинюся ще на одному моменті, на тому, **чи ми відриваємося від мови свого народу, дотримуючись на еміграції харківського правопису**. Коли я прибув до Америки 1949 р., то моя перша стаття, надрукована в цій країні (в газ. "Свобода" з 15-го грудня 1949 р.), мала заголовок "Дбаймо про мовну єдність із своїм народом". Я свідомий цього й тепер, бо справа не тільки в чужомовних словах та їх написанні, а й у багатьох примусово накиданих українській мові русицизмах, написання яких порушує фонетичну й морфологічну систему української мови (напр., "льотчик", "снаряд", — порівняй з українським "знаряддя"). Отже, ми тільки **корегуємо** свідоме русифікаційне спотворення її на Україні, а **не відкидаємо** її як найважливішої основи нашого національного буття. Тим більше, що вона навіть у тій примусово-неадекватній правописній фіксації багато краща за мову хоч би того ж таки О. Прицака, а також за мову більшості наших еміграційних газет та інших видань, особливо останніх років, коли у нас уже мало кваліфікованих редакторів...

Отак я хотів ще раз обізнатись до нашої еміграційної громадськості. Тільки ж чи хто прислухатись до цього мого голосу? У нас часто нарікають на якихось безіменних мовознавців, що, мовляв, "більше як за чверть сторіччя" не спромоглися

упорядкувати нашу правописну практику на чужині, а як хтось із мовознавців спробує критикувати дилетантів, що пишуть на цю тему, то такий неминуче стає одіозною особою. Це ж не випадково Б. Романенчук не згадав мене в підготовчому до конференції ПКУС дописі, а на самій конференції не згадувано ні моїх фахових праць, ні мене як останнього із живих свідків та учасника харківської конференції. На це не відважилися навіть ті два учасники ПКУС, що, готуючись до цих виступів, були в контакт з мною. Одному з них, на його просьбу, я в листі дав докладні вказівки, що треба прочитати, щоб виступити в справі упорядкування нашої правописної практики, але він... був єдиний на тій конференції, що солідаризувався з О. Прицаком в його "критиці" харківського правопису.

Р. С. Уже після того, як ця моя стаття була написана, до мене прийшло число газ. "Новий шлях" з 6-го листопада ц.р., а в ній я прочитав статтю З. Кота (З. Kit) "Як вудиться риба в каламутній воді". Цей "кіт", спразді, по-котячому спочатку "скаламутив воду" псевдопатріотичною фразеологією про "правописну неохайність" нашої еміграції, а потім закинув вудочку, щоб у такий "каламутній воді" впіймати рибку: "На наше щастя, провідні українські вчені на Заході виступили з такою пропозицією"... Під "провідними ученими" він розуміє О. Прицака, який запропонував "уніфікацію друкованого слова Батьківщини й діаспори". Як вищо показано, О. Прицак просто "не в курсі справи", і ніяка "котяча" казуїстика не піднесе його до рівня "провідного вченого" в цій (правописній) справі.

В. Ч.

ДВІ П'ЕСИ СТЕПАНА ВАСИЛЬЧЕНКА НА СЦЕНІ В ТОРОНТО

Драматична група молоді при Мистецькому товаристві "Козуб" у Торонто гідно відзначила 100 років з дня народження популярного письменника, драматурга і педагога, Степана Васильченка, постановкою двох його п'єс: "На перші гулі" і "Куди вітер віє".

Обидві одноактні п'єси поставлено 3-го березня ц.р. на сцені модерної залі школи "Вест Парк". Усі молоді артисти бездоганно вивчили свої ролі й дуже добре їх виконали. Успіх постановки — це заслуга всіх учасників на чолі з режисером п. Михайлом Гавою.

Обидві п'єси будуть повторені в Торонто, а також поставлять їх у Монреалі й Оттаві. На фото учасники п'єси "Куди вітер віє". Зліва направо: Катерина Матковська, Віктор Ліщина, Максим Колесник, Ігор Роговський, Лариса Роговська і режисер Михайло Гава — "винуватець" того, що в третьому числі "Нових днів" підряд немає його культурно-мистецьких новин.

СЛІДАМИ НАШИХ МАТЕРІАЛІВ

Шановний Пане Редаткоре!

Приємно мені поздоровити Вас з тим, що Ви знову привернули журналові колишню лінію. Він був зійшов з Волинської настанови й ставав ще одним "патріотичним" часописом, яких маємо досить. Бажаю Вам сили і — терпцю витримати...

Хотів би ще раз висловитись до Одарченкових завважень до мови наших журналів чи газет. Попри велику позитивну сторінку його завважень є й один дуже негативний бік. Він майже всі слова віддає росіянам, чим, хочеш-не-хочеш, прищиплює "старшобратство". Коли на Україні пишуть, що українська мова багато завдячує "братній російській", то це зрозуміле, хоч було навпаки. Адже росіяни взяли як основу для своєї літературної мови нашу стару руську мову й тому вони мають багато справжніх русизмів (від Русь, русин, руський), по-сучасному українизмів у своїй літературній мові. Для прикладу: поступати, поступок у розумінні "повістись" — воно в нас вийшло з літературної мови, але ж воно не російське! Мають його поляки: "постемповаць", "постемпек" і т. д., мають його південні слов'яни: "поступозати", "поступак", ба — воно існує в документах нашої давньої мови (П. Козалів, *Лексичний фонд літературної мови київського періоду X-XIV ст.*, т. I і II, Нью-Йорк).

Чимало слів, що їх автор відписує росіянам, існували вже тоді, як ще Росії (у сучасному розумінні) ні не було, ба навіть і Московії (напр. довг), і які є загальнослов'янські з давніх-давен. Крім того, захід України зберіг багато архаїзмів (застарілих слів), навіть давню назву своєї національності — руський, русин, яку ми ще сьогодні бачимо у бачванців (Югославія), в американських закарпатців тощо. Тож треба розрізняти, що є російське, а що прилипає під впливом російської сучасної мови. Для ясності — такі слова, як вокзал чи канікули, зовсім не російські слова, але, можливо, прийшли до нас через російську мову. Аде "вокзал" походить від англійської місцевості Воксгал, звідки вперше пущено поїзд, а ка-

НОРМАТИВНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Сучасна українська літературна мова дуже відрізняється від української літературної мови Х-ХІІІ ст., ХІV-ХVІ ст. і ХVІІ-ХVІІІ ст. Давня українська літературна мова була староболгарська. Жива народна мова поволі просочувалася у твори стародавнього письменства. З часом стародавня українська літературна мова що далі то більше наближалася до народної мови. Проте ця літературна мова була чужа й незрозуміла народові. Тому, щоб поширити знання літературної мови серед народу, починають укладати слов'яно-українські словники. Найкращий із них — це словник 1627 року Памви Беринди. Ось як перекладав автор цього словника слова тодішньої української літературної мови (церковнослов'янської) на живу українську народну мову: *абіє* — зараз, *агница* — овечка, *бездна* — безодня, *бразда* — борозна, *время* — час, *врата* — ворота, *град* — місто, *гряду* — іду, *стеся* — стежка і т. д.

Уже з цих прикладів ми бачимо, що в ХVІІ ст. українська літературна мова дуже відрізнялася від тодішньої української народної мови. А ще більше відрізняється теперішня лексика сучасної української літературної мови від лексики давньої української літературної мови Х-ІV ст. І тому п. Антін Івахнюк дуже помиляється, коли він захищає вживання якогось слова в сучасній українській літературній мові на тій підставі, що таке слово зафіксоване в документах давньої мови. При цьому п. А. Івахнюк посилається на працю П. Ковалева — "Лексичний фонд літературної мови київського періоду Х-ХІV ст.". Якщо ми будемо вважати цей лексичний фонд української літературної мови ХІV ст. фондом сучасної української літературної мови, то тоді, логічно міркуючи, треба вважати за слова сучасної україн-

ської літературної мови всі староболгарські слова, що становили основу української літературної мови Х-ХІV ст. Тоді нам доведеться ввести в сучасний лексикон української літературної мови такі, наприклад, чужі й незрозумілі для нас слова: *алдая*, *алкати*, *бразда*, *брань*, *влага*, *вия*, *град* (в значенні місто), *елнь*, *здравіє*, *нетопырь*, *ныривий*, *позыблание*, *смречіє*, *собство*, *таимичить*, *уврести*, *церь*, *чувитво*, *юбрь* і т. д.

Є в лексиконі Х-ХІV ст. і слово "поступати", є й слово "поступок", але ці слова вживалися не в значенні "повістись", і не в значенні "вчиняти", не в значенні "вчинок". Слово "поступок" вживається в значенні "злочин", "злодійство". А слово "поступити" вживається в значенні "порушити". Таким чином, немає ніяких підстав захищати русизми "поступок", "поступать", покладаючися на лексичний фонд літературної мови київського періоду.

Коли ми визначаємо русизм в сучасній українській літературній мові, то беремо до уваги не походження слів, не їх етимологію, а беремо до уваги порівняння лексики сучасної української літературної мови з лексикою сучасної російської літературної мови. Давні староболгарські слова — такі як *враг*, *врата*, *бразды*, *долг* — належать і до лексики сучасної російської мови. Але в сучасній українській літературній мові ці слова не вживаються, бо українська мова має інші відповідники: *ворог*, *ворота*, *вуздечка*, *вудила* (а вислів *бразды правления* має український відповідник: *кермо влади*), *борг*, а в іншому значенні *повинність*. Коли ж ми замість наших українських слів *борг*, *ворота* і т. д. будемо казати *долг* або *довг*, *врата*, то ці давні болгаризми будуть сприйматися як русизми, бо вони тепер вживаються в російській мові і не вживаються в українській літературній мові.

Для визначення русизмів в українській мові ми користуємося одномовними і двомовними словниками. До них належать такі словники: 1. Словарь української мови Єориса Грінченка (1908), 2. Практичний Російсько-Український Словник Г. Сабалдира (1926), 3. Словник Українсько-Російський А. Ніковського (1927), 4. Академічний Російсько-Український Словник (6 томів).

Редактори: В. М. Ганцов, Г. К. Голоскевич, М. М. Грінченкова, акад. А. Ю. Кримський, акад. С. О. Єфремов, А. Ніковський та ін. (1942-1943) (цей словник заборонений тепер на Україні), 5. Українсько-Російський Словник О. Ізюмова (1930), 6. Російсько-Український Словник О. Ізюмова (1930), 7. Українсько-Російський Словник Української Академії Наук (6 томів). Редактори: І. М. Кириченко, акад. М. Т. Рильський та ін. (1953-1963), 8. Російсько-Український Словник Української Академії Наук (3 томи), 1968, 9. Академічний Словник Української Мови в 11 т.т. (вийшло в світ 8 томів). Редактори: П. П. Горецький, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, Н. І.

нікули від лат. слова "каніс" (пес-собака), коли то в Римі наставляли такі літні гарячі дні, спеки, що й собаки тікали в тінь спати. Так і такі слова, як *довг*, *прихід-прибуток* чи багато інших, прийшли до слов'янських сучасних мов зі старослов'янської мови, а до російської через нашу (руську) мову. Тим то не треба всього того, що не їхнє, відписувати на їхній рахунок і творити зайвий комплекс, що все це з російської мови. Бо це може бути тільки навпаки.

Зі святами бажаю Вам усього добра...

Антін Івахнюк

**

Спасибі, пане Івахнюк, за побажання. Сили, часу і терпцю нам таки дуже потрібно. На Ваші завваження й на завваження інших читачів проф. П. Одарченко дає відповідь у цьому числі "Нових днів". — Редактор

Редактор

Швидка, П. П. Доценко, Л. А. Юрчук, В. О. Винник, В. М. Русанівський, Є. П. Кирилук, М. Т. Рильський та ін. (1970-1977). Ці словники, особливо найцінніші з них академічний словник 1924-1933 р.р. та великий академічний словник у 11 т.т. 1970-1977 р.р. виявляють надзвичайно велике багатство сучасної української мови, кожне слово в цьому словнику ілюструється численними прикладами з творів найвизначніших українських письменників. У великому академічному словнику української мови подано не тільки лексику сучасної української літературної мови, не тільки нормативну лексику, а зафіксовано також і *позанормативні слова*, які мають відповідні пояснення й потрібні позначки, що характеризують їх місце в мовній практиці. Академічний словник української мови — це справжня скарбниця нашого рідного слова.

Користуючися цими словниками, можна визначити русизми в мові американських українців і одночасно ознайомитися з надзвичайним багатством сучасної української лексики і фразеології, яке й треба використовувати для усунення непотрібних русизмів і заміни їх численними українськими відповідниками, які відбивають найтонші нюанси значень слова. Щоб з'ясувати, чи треба залишити в мові американських українців русизм "поступати" (в значенні "вчинити"), русизм "поступок" (в значенні "вчинок"), звертаємося до словників, шукаємо ці слова і читаємо таке:

1. Р.-У. Сл. т. 3, за ред. акад. С. О. Єфремова. К. 1928, стор. 405-406: *Поступать, поступить* — 1) *чинити, учинити, робити, зробити* і т. д. І далі численні приклади з цими українськими словами-відповідниками: "Не добре ми собі *учинили*, що свою матінку прогнівили" (Дума) і т. д. 2) *поступать в школу, на должность — вступати, вступити, йти, йти у школу, до школи, на посаду*. І далі знову йдуть приклади. Потім словник подає фразеологічні звороти з російським словом "поступать", "поступить" і показує, як ці фразеологічні звороти повинні бути перекладені на українську мову. Ось один із таких прикладів: *Налоги поступают своевременно — податки надходять своєчасно*.

2. Рос.-Укр. Словник Української Академії Наук, т. 2, 1968, стор. 636: *Поступать, поступить* — 1) (Деталь) — *робити, зробити, чинити*, 2) (*устроюватися кудя*) — *вступити до школи, стати (влаштуватися) на роботу* і т. д.

3. О. Ізюмов. Р.-У. Сл. 1930, стор. 574: *Поступать — діяти, робити*, 2) (*в школу, на должность*) — *вступити до школи, ставати на службу*.

Беремо тепер Словник Української мови, т. 7, 1976, стор. 383-384. Тут є слово "поступати", але в українській літературній мові це слово вживається в іншому значенні: 1) *Йти, ступати*: Біжать, *поступаючи* злегка, газелі стрункі, сторожкі" (Лесья Українка). "Не смій і ногою *поступити* сюди" (Іван Франко). Далі в словнику зафіксовано також і *позалітературне вживання слова "поступати"* з помітками "розмовне", "рідко": "У кінну міліцію *поступаю*". (Корнійчук). Замість такого позалітературного вживання слова словник рекомендує український відповідник "*влаштуватися на роботу*".

Словник подає українське слово "чинити" замість позалітературного слова "поступати", що його вживає письменник Вільде в такому контексті: "...не має права *поступати легковажно*". Проаналізувавши словники, бачимо, що вживання в українській мові слова "поступати" в значенні "чинити", "робити" не відповідає нормам української літературної мови. Таке вживання відповідає лише нормам російської мови. Тому ми й називаємо це слово *русизмом*, якщо в українському тексті хтось уживає його замість українських слів "чинити", "робити".

Слово "долг" — це слово сучасної російської літературної мови. В усіх словниках йому відповідає українське слово *борг*, а в іншому значенні слово "повинність" (Р.-У. Сл. І т. 1924, стор. 231). Отже, коли ми вживаємо замість цих українських слів слово "довг", то цим самим вводимо в нашу мову непотрібний діалектизм-русизм. Академічний словник української мови (2 т. 1971 р., стор. 330), фіксуючи слово "довг", зазначає, що воно *не належить до літературної мови, що воно діалектизм*.

У деякого може виникнути сумнів, чи справді слово "призадуматись" позалітературне слово, чи справді воно вживається тільки в російській мові і не вживається в українській літературній мові. Беремо 3-й т. Словника Б. Грінченка (1907), Укр.-Рос. Словник Ніковського (1927), Укр.-Рос. Сл. О. Ізюмова (1930), Словник української мови Української Академії Наук (7 т. 1976 р.), шукаємо цього слова й не знаходимо його. Тепер шукаємо цього слова в російсько-українських словниках і відразу знаходимо його. В академічному Р.-У. Сл. (т. 3, 1928, стор. 489) читаємо: *призадумываться, призадуматься — загадуватися, задумуватися, замислюватися, замислитися*. Так само на стор. 709 академічного Р.-У. Сл. (1968) маємо таке ж саме пояснення російського слова "призадуматься". Проаналізувавши ці словники, бачимо, що слово "призадуматися" не належить до нормативної лексики української мови, що воно діалектизм-русизм і що його треба викинути геть і вживати українських слів: *задумуватися, задуматися, замислюватися, замислитися*.

Тепер виникає питання: звідки ж ці слова-русизми (*негодувати, призадумуватися* і т. д.) взяли в мові тих українців, які ніколи не вчили російської мови і які російської мови не знають. Русизми в мові українського населення Галичини, Буковини й Закарпаття з'явилися в наслідок русифікаторської діяльності москвофілів, які користувалися в культурному житті, зокрема в пресі мертвим "язычієм", які пропагували російську мову, а українську мову зневажали, називаючи її мовою "пастухів та свинопасів" (Зубрицький). Москвофіли захопили в свої руки громадські установи: Ставропігійський Інститут, Народний Дім у Львові та Галицько-Руську Матицю. 1876 року москвофіли заснували Общество ім. Качковського та опанували "Руську Раду". Пресовими органами москвофіли були "Слово" (1861-1887), "Русская Рада" (1871-1912), "Галичанин" (1893-1913), "Русское Слово" (1890-1914). Проти москвофілів боролися національно свідомі галицькі діячі й письменники. Галичина зробила

великий вклад в українську літературну мову. Але одночасно багато русизмів залишилося в мові українців Галичини й Закарпаття в наслідок ворожої діяльності москвофільських газет, зокрема газети "Слово", яка не визнавала української національності. Мова цієї газети — жаклизе "язычіє" — мішанина російської мови з церковнослов'янською та місцевою народною українською мовою. Шкідливу діяльність провадили й інші москвофільські газети ("Живое Слово", Львів, 1899), "Прикарпатська Русь" (Львів, 1909-1914), "Русская Правда" (Чернівці, 1910-1913), "Лемко" (Львів, 1911-1913), "Светло" (Ужгород, 1913).

Впливам російської мови підлягали не тільки москвофіли, але й свідомі українські діячі. Наприклад відомий вчений і автор багатьох статей на мовні теми І. Верхратський завжди обстоював народну основу літературної мови, боровся за її чистоту і одночасно вживав таких русизмів: *знаток, насікомий, лучший, пострадати* тощо. В сучасній українській мові замість цих русизмів вживаються такі слова: *знавець, комаха, ліпший, потерпіти*. І. Франко характеризував тодішній стан української літературної мови в Галичині такими словами: "...знання нашої народної мови дуже мале, язык поплутаний і запоганений, языкове почуття у всіх, що пишуть і говорять нашою мовою, зовсім затемнене та заплутане". Борис Грін-

ченко писав, що в Галичині в газетній мові дуже багато слів *не наших, а запозичених із польської, німецької та російської мови, "найбільше через оте "язычіє"*. Русизми часто вживалися в галицькій пресі в кінці XIX і на початку XX ст. Ось кілька прикладів цих русизмів: *перевод* (зам. переклад), *учебник* (зам. підручник), *кружок* (зам. гурток), *ошибка* (зам. помилка), *очки* (зам. окуляри), *напиток* (зам. напій), *председатель* (зам. голова), *услівя* (зам. умова), *средство улучшения* (зам. засіб поліпшення), *последний* (зам. останній), *оживлена дискусія* (зам. *жавава* дискусія), *выводи* (зам. висновки) і т. ін.

Проти такого засмічення української мови русизмами виступив львівський журнал української молоді "Молода Україна". Стаття "Замітки в справі української літературної мови" ("Молода Україна", Львів, 1905, ч. 2. Редактор В. Панейко) рішуче заперечує вживання таких русизмів: *учебник, деятель, тогда, русский язык* і натомість рекомендує замінити ці слова словами української літературної мови: *підручник, діяч, тоді, українська мова*. Так львівський журнал "Молода Україна" своїми слушними порадами сприяв поширенню й зміцненню в західноукраїнській мовно-літературній практиці загальнонаціональних норм української літературної мови. *Заклики львівської "Молодої України" і тепер ще живі й актуальні для американських українців!*

СЕРЕД КНИЖОК

КНИЖКА ПРО ДРУГУ ГЕТЬМАНЩИНУ

У 60-РІЧЧЯ ВІДНОВЛЕННЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ

ДЕРЖАВИ 29 КВІТНЯ Р.Б. 1918.

Упорядкував і зредагував Мирон Королишин. Торонто, Канада, В-во "Батьківщина", 1978. 189 сторінок, 28 ілюстрацій.

Минулого року прихильники української незалежної республіки врочисто відзначали на еміграції 60-ліття проголошення УНР, а українські монархісти — 60-ліття проголошення гетьманської Української Держави.

Хоч прихильників республіканського ладу є більше, ніж прихильників української династичної монархії, проте уряд УНР в екзилі не спромігся на якусь вартісну ювілейну публікацію, бо був занадто зайнятий писанням різних бомбастичних декретів, деконсолідацією українських політичних сил і розв'язанням УН-Ради. Зате Гетьманський Рух утримував пам'ять про другу Геть-

манщину виданням вартісної книжки, в якій зібрано чимало документів і матеріалів, порозкиданих досі по різних періодичних виданнях, зокрема в газеті "Батьківщина".

Ми досі собі цього не усвідомлюємо, але мені здається, що спосіб відзначення цих двох роковин великою мірою символізує актуальні події 1918 року в Україні і ментальність та різний спосіб думання цих обидвох наших національних таборів.

Переглядаючи рецензовану книжку, мені запам'яталася така фраза з думок гетьмана Павла Скоропадського: "Наша демократична і соціалістична інтелігенція не розуміла завдань державности і не тямала в організації влади, не менш анархістичні поняття ланували в народніх масах" (стор. 68). Це правда. На жаль, правдою є й те, що рештки свідомої козацької старшинської верстви, які працювали на відповідальних посадах Російської імперії, розуміли завдання державности й мали досвід в організації влади — не розуміли сили й наслідків народньої революції, а тим самим не могли створити

українську державу під час революції. Наша національна трагедія в тому, що обидві ці верстви не вміли й навіть не бажали створити спільного фронту й досі обвинувачують одна одну в причинах поразки.

Читаючи цю книжку, стає ясніше, що гетьманський переворот у квітні 1918 року з погляду української національної нації був виправданий, бо без нього німецька окупаційна армія була б і так рсзгнала уряд Центральної Ради й завела б своє безпосереднє військове управління. Але з висловів самих гетьманських діячів стає ясне і те, що провідники Українського Національного Союзу мусіли очолити всенароднє протигетьманське повстання, бо інакше його очолили б російські більшовики (українських у той час було дуже мало), і українська державність була б закінчилася у листопаді 1918 року, без наступної доби Директорії УНР, а може навіть і без паперової УРСР та періоду українізації 20-х років.

Мусимо зрозуміти нарешті, що без порозуміння й здорового компромісу між представниками

НЕ СКОРОЧУВАТИ ЧИ СКОРО- ЧУВАТИ БІЛЬШЕ?

У протилежність до некваліфікованих писачів (д-р Б. Романенчук таке слово вважає за можливе до вжитку), які довго обдумують і місяцями вимучують статтю (до таких належу я) — професійний редактор-журналіст одним махом статтю редагує, тобто скорочує. Часом це виходить на користь написаного, а часом ні. Або ще й компромітує

української консервативної верстви, яскравими виразниками якої були Павло Скоропадський, Дмитро Дорошенко і Вячеслав Липинський, — які мали досвід в організації влади, але не розуміли революції, — і між представниками української демократично-соціалістичної інтелігенції, яка вміла робити революцію, але не вміла будувати держави, було неможливо закріпити молодую українську державу. Можливість такого порозуміння було втрачено з вини одних і других ще зліті 1918 року й цим припечатано долю України на довгі роки.

Сьогодні ця далека доба вимагає глибокого, об'єктивного й безпристрасного вивчення. Зокрема такого вивчення вимагає рід Скоропадських, а зокрема життя і діяльність імпазантної постаті гетьмана Скоропадського, яку досі представляли в нас у дуже викривленому дзеркалі. Неупередженим дослідникам стає щораз ясніше, що нащадок українського княжого і гетьманського роду, генерал російської армії, а пізніше гетьман України Павло Скоропадський — це трагічна людина, яка відповідає за каральні поміщицько-німецькі загоны ні трохи більше, як Симон Петлюра за тодішні протівреїські погроми.

Заслуга впорядника й редактора книжки, п. М. Королишина, в тому, що він з повені пристрасно-полемічної літератури вибрав здебільш достойніші матеріали, гідні стриманости справжнього консерватиста.

М. Даль.

автора. Так було і з моєю статтею (див. "Моя подорож до Європи", "Нові дні", ч.ч. 1-2, 1979. Заголовок також наш. — Ред.).

1. Я написав, що ми зауважили в стіні міської башти вмуровану плиту із строфою з "Божественної комедії" Данте, яка відноситься до міста Брюгу. І навіть цю строфу. Редактор все це викинув, а залишив тільки цитату. І вийшло, що я така "більно грамотна" особа, що напам'ять знаю, що Данте пише про кожне місто Європи. А я цього твору навіть ніколи не читав.

2. В Англії є в ужитку вираз "Шекспірівська кантрі". Це певна місцевість навколо міста Стратфорд, і я написав, що вона досить мальовнича. Редактор "Шекспірівська кантрі" скреслив. З тексту вийшло, що вся околиця від Лондону аж до Стратфорду мальовнича. А таке не відповідає дійсності.

3. т. д.

М. Химич

20. 3. 1979.

Високоповажані Панове!

У Вашому журналі ч. 2 (348) за лютий 1979 р. п. Микола Химич оповів про свою подорож по Європі. У Парижі, на його здивування, ніхто не міг йому сказати, де мешкав Симон Петлюра, хоч він питав і "дві, майже офіційні, особи дали різні адреси".

Якби п. Химич був потрудився й завітав до Української Бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі, мабуть, ті "офіційні особи" знають адресу Бібліотеки, вона фігурує в провідникові Парижу, у телефонній книзі, в урядових установах, у всіх французьких бібліотеках, то міг би довідатися про всі адреси будинків, у яких мешкав С. Петлюра в Парижі, і бачити в Музею обрамовані фотографії всіх тих будинків. Дізнався б він також про пропам'ятну таблицю, яку пропонує парижанам редакція, щоб поставити на тому будинку, де жив С. Петлюра.

Парижани ще раніш турбувалися про поставлення таблиці на

будинкові, де жив останньо С. Петлюра, і на місці його вбивства, власники будинків і урядова політика не є сприятливі для цього, хоч робилися відповідні заходи.

З правдивою пошаною

Париж, 14 березня 1979.

Петро Йосипишин

директор Бібліотеки-Музею

ЩЕ ПРО "ПЕРЕПЕРЧЕНУ СМЕРТЬ"

Не хотів би я давати "поправку до поправки", тим більше мого доброго приятеля Б. Олександрова, але ж мушу. (Див. "Нові дні", лютий, стор. 34).

Мені невідомі самогубні властивості перцю, можливо, коли з'їси його фунтів зо два, то й "гігнеш", зате з повною відповідальністю повторюю слова Маяковського з його передсмертного вірша:

Как говорят, инцидент исперчен,
Любовная лодка разбилась о быт,
Я с жизнью в расчете, и не к
чему перечень
Взаимных болей, бед и обид.

Счастливо остаются

Владимир Маяковский

Поет полюблял точні рими. Наприклад:

Куда уйду, этот ад тая?
Какому небесному Гофману
Выдумалась ты, проклятая?

Або:

И там, где тундрою мир вылинял,
Где с северным сиянием ведет
река торги,
На цепь нацаралаю имя Лилино
И цепь исцелюю во мраке
каторги.

Що ж дивного, коли Маяковский і перед смертю лишився вірний собі? А таке "кулінарне" порівняння — його право. Адже страву (чи й життя!) можна переperчити, пересолити, переквасити... Всяко буває!

6. 3. 1979 р.

А. Галан

НАВКОЛО КРИЗИ В УНР

Шановний Пане Редакторе!

Сповіджаю Вам, що передплату на "Нові дні" з першого січня 1979 р. припиняю. Уважаю своїм обов'язком повідомити Вас, що часопис скотився до вузько-партийних угруповань.

Редакція "Нових днів" дає можливість усім шкідливим прошаркам української політичної еміграції поміщати свої ганебні напади проти нашого єдиного українського Уряду УНР, який був створений на рідних землях, особливо проти президента та віцепрезидента УНР.

Замість того, щоб спрямувати свої писемні концепції на користь УНР — його діячів стараються принизити, а й подекуди просто обливати болотом. Хоч самі працівники "Н. Д." ще цього не роблять, але дали можливість напасникам поміщати свої пристрасні в своєму часописі.

Український Демократичний Рух, створений у 1976 році, очолений Атанасом Фіголем, Михайлом Воскобійником і іншими діячами, які свого часу займали провідні становища в Уряді УНР. Їх було усунуто в 1969 році з ДЦ УНР за їх некоректну роботу на некористь визвольної політики супроти поневоленої України. Бачимо, що (ці) люди не дбають про добро української політичної еміграції та уряд, який є між нами, а забажали створити щось нове і зайняти провідні становища й каламутити й так розгойдані хвилі під сучасну пору ДЦ УНР, а Ви їх підтримуєте...

Прошу повідомити про мою залежність, якщо така є. Та, якщо бажаєте цей лист помістити на сторінках часопису, було б добре. Так думають безпартійні українці, і їх є чимало.

В. Даниленко

Міннеаполіс, США

Шан. Пане Даниленко!

Як бачите, "Нові дні" дали місце і Вашому листові. Ми не раз писали, що нам близькі і дорогі ідеї УНР, але ми не утотожнюємо цих ідей з діяльністю кожного уряду чи президента. Один з обов'язків вільної демократичної преси — це слідкувати за діяльністю уряду й критикува-

ти його шкідливі дії. "Нові дні" вважали за свій обов'язок поставитись критично до дій теперішнього президента і віцепрезидента УНР ще в 1970 році, як тільки вони усунули з ДЦ УНР стільки здібних, ідейних провідних діячів за їхню, нібито, "некоректну роботу". Ухилялись від цього морального обов'язку ми не могли хоч і воліли б присвятити сторінки "Нових днів" конструктивнішим і цікавішим справам. —

Р е д а к ц і я

**
*

ВПоважаний Пане Редакторе!

Ваша стаття в журналі "Нові дні" за грудень 1978 року заслуговує на признання і підтримку тих, яким не байдужі події, що відбуваються в організованому українському житті.

Порада панам М. Лівичькому і Я. Стецькові відійти на відпочинок, на мою думку, ім обидвом, як всій нашій спільноті тут і українцям на рідних землях — корисна.

Пригадується, як у час відбуття 2-го СКВУ в Торонті в 1973 р. на маніфестації у "Мейпл Ліф Гарденс" обидва зголосили про домовленість про об'єднання на базі УНРади... Особливо виступ президента М. Лівичького, який показав відсутність належного такту, лишив у присутніх велике огірчення, що на становищі президента УНР ми не маємо людини формату його попередників.

З пошаною до Вас

Торонто, 10 січня 1979.

Я. Маслівець

кол. член Представництва
Вик. Органу УНРади
в Канаді

ПРИВІТ ПРЕЗИДЕНТА УНР В ЕКЗИЛІ ДЛЯ ОУНР

Європа, 22 січня 1979 р.

Високоповажаний Пан
Ярослав Стецько
Голова Проводу Організації
Українських Націоналістів-
Револьюціонерів.

Високоповажаний Пане Голово!

З нагоди 50-ліття покликання до життя Організації Українських Націоналістів на чолі з св. п.

Полковником Євгеном Коновальцем, пересилаю на Ваші руки сердечний привіт і найкращі побажання від Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі та від мене особисто. ОУНР внесла величезний вклад у боротьбу Українського Народу за відновлення суверенної і незалежної української Держави, про що свідчать тисячі могилок членів ОУНР, які поклали своє життя на вівтар боротьби за волю і незалежність нашої Батьківщини. Бажаю успіхів у дальшій праці Вашої Організації, яка буде безумовно крокувати далі переможним шляхом аж до досягнення нашої національно-державної мети.

Дай Боже щастя народові
України. Слава Україні!

Микола Лівичький

Президент
Української Народної
Республіки в екзилі

Цей привіт "Нові дні" отримали від Української центральної інформаційної служби з проханням надрукувати його. Читачам цікаво було б знати, чому президент УНР не привітав тих двох Організацій Українських Націоналістів, які не підпорядковані п. Я. Стецькові. — РЕД.

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

Як довголітній читач "Нових днів" дуже радію, що колегія поставила "Нові дні" на такому високому рівні. Особливо дуже ціную працю Гелія Снегірьова "Набої для розстрілу" і статті (в січневому числі) Юл. Мовчана про М. Понеділку та д-ра Д. Міршук "Повоснна русифікація України", бо багато з нас на еміграції і дотепер недоцінюють зарозі русифікації України.

Сьогодні було б дуже побажаним, щоб більше писати про наших дисидентів на рідних землях, які переживають страшний терор...

Я сам переживав нацистські концлагері і глибоко відчуваю страждання дисидентів та тяжке становище їхніх родин. Найбільша полегша їм — коли західні уряди за них протестують. Про що ми й повинні старатися перед нашим урядом саме тепер, перед федеральними виборами.

Д. Фастин, Гамільтон

"НОВІ ДНІ", квітень 1979

Пересилаю \$15.00 — з них 10.00 на передплату журналу, а \$5.00 на пресовий фонд. Журнал цікавий і зовнішнім оформленням, і змістом, і літературною мовою. Завжди свіжий і молодий! Твори А. Галана, В. Чаплєнка, П. Одарченка (на мовні теми) читаються з особливою приємністю.

С. Токар, Онтаріо

...Журнал дуже добрий, приємно читати, тому й читаю від першого числа, коли він виходив ще за покійного Петра Волиняка...

Г. Українець

Чому не передрукуєте цікавої статті Петра Курінного "На руїнах Києво-Печерської Лаври", яка була надрукована в "Українському православному календарі" 1951 року?

Стаття П. Курінного цікава й повчальна, але в описовій частині вона застаріла. За 30 років навіть руїни можна "переруїнити". Прочитайте, наприклад, нотатку "Сенсаційні відкриття у Києво-печерському заповіднику" ("Свобода", ч. 170, 1978, "Молода Україна", ч. 271).

ЗВЕРНЕННЯ

Ради Української Бібліотеки
ім. С. Петлюри в Парижі
з нагоди Ювілейного Року
100-ліття від народження
С. Петлюри

У 1979 році минає сто літ від народження Симона Петлюри, провідного будівничого української революції та відновлення української державності в 1917-1920 роках. Як Головний Отаман Військ Української Народної Республіки і Голова Директорії, Симон Петлюра стояв до останнього пострілу на фронті боротьби за волю України. Перебуваючи на еміграції в Польщі та Франції, він мобілізував українські сили до дальшої боротьби й заклав тривалі ідейні й інституційні підвалини для цієї боротьби. Смерть від куль болшевицького агента застала його на стійці зовнішньої боротьби.

Цей 1979-ий рік проголосив Світовий Конгрес Вільних Українців Ювілейним Роком Симона Петлюри. Рада Бібліотеки ім. С. Пе-

тлюри в Парижі звертається до всього українського громадянства, установ і організацій широко відмітити цей Ювілейний Рік, високо висунути перед світом ідеали С. Петлюри.

Рада Бібліотеки пригадує, що Бібліотека була заснована за вказівками самого Головного Отамана й вона є тривалим монументом його пам'яті та носієм його ідей перед українським і зовнішнім світом. Рада Бібліотеки є рівночасно опікуном могили Головного Отамана і його Родини та завідує музеєм особистих пам'яток Симона Петлюри.

За останні десятиліття Бібліотека стала визначною інституцією на полі своєї діяльності. Але перед нею є дальші завдання поглиблення й поширення її діяльності. Ці нові завдання вимагають великого матеріального вкладу, в тому поширення приміщення Бібліотеки та поповнення модерного бібліотечного апарату, як і дальший вклад праці персоналу та окремих спеціалістів.

Бібліотека може сповнити заповіти Головного Отамана тільки при широкій та сталій підтримці українського громадянства. Тому Рада Бібліотеки звертається до всіх українців, до установ і організацій, щоб вони підтримали своїми датками працю Бібліотеки. Просимо всіх виявити амбіцію стати меценатами та доброчинами Бібліотеки в цей Ювілейний Рік. Ювілейна листа пожертв буде опублікована при кінці Ювілейного Року.

Париж, 17 лютого 1979 р.

За Раду Бібліотеки:

Проф. д-р Павло Шумовський
Голова Ради Бібліотеки
Сот. Петро Йосипишин
Директор Бібліотеки
Д-р Кирило Митрович
Скарбник Бібліотеки

НОВИНИ

З УКРАЇНСЬКОГО ГАРВАРДУ

■ 14 березня проф. О. Прицак, директор УНІГУ, відбув дружню зустріч з ректором Люблинського університету о. проф. д-ром Мечиславом Кромпецом з нагоди побуту того польського достойника в Гарварді. Ректор Кромпец — шкільний товариш проф. Прицака з тернопільської гімназії.

З ПІДРАДЯНСЬКОГО ГУМОРУ

До одного великого індустріального заводу призначено нового директора. За прийнятим ритуалом він зразу скликав "технічну нараду" з участю інженерів, пляновиків, бухгалтерів і інших відповідальних працівників. На нараді був присутній і заступник попереднього директора (член КПРС, як і новий директор). По закінченні наради директор "моргнув" заступникові, щоб той залишився для особистої розмови.

— Я, товаришу Н., знаю, що ти п'ючий заступник, добре знаєш завод, тебе народ тут поважає... Я не хотів би, щоб тебе зняли з посади. Але ж ти маєш три догани по партійній лінії. Сам знаєш, за четвертою тебе автоматично виключать з КПРС і знімуть з посади. А скажи відверто: за які провини ти дістає ці догани?

— Та, знаєте, товаришу А., — лише за правду... Коли помер Сталін, було повідомлено секретно, що його похорон коштував п'ять мільйонів карбованців. Я й сказав: "За такі витрати можна було б поховати всіх членів Політбюро, членів ЦК і міністрів уряду..." За це й записали догану. Далі: якось зайшов до мого кабінету секретар парторганізації. А в мене на стінах були, природно, портрети Маркса, Леніна, Сталіна, Хрущова... І каже мені секретар гостро: "Ти ще й досі не викинув портрета цього ідіота?" А я запитав: "Котрого?" і за це записали "сувору догану". А ось нещодавно дзвонить телефон до мене додому: "Чому ти не був присутній на останніх партійних зборах?" — питає секретар. А я йому, без надуми: "Та якби ж я знав, що це будуть останні, то привів би на них і дітей, і сусідів..."

За це записали "сувору догану з попередженням". Ось вам уся правда.

УВАГА!!!

ЧИТАЧІ З ВІЛСОНВІЛ, ОНТАРІО!

Адміністрація "Нових днів" має листа для пана Михайла Павлова-Боровника.

Ласкаво просимо подати його адресу до нашої адміністрації.

Адміністрація "Н. Д."

ДО 30-ЛІТТЯ "НОВИХ ДНІВ"

Шановний Пане Редакторе!

У відгук на Вашу статтю в числі 347 "Нових днів" прошу прийняти від мене \$100.00 (австралійських) на розбудову журналу.

З правдивою пошаною —

В. Каспенкович

Дорогий Пане Каспенкович!

Коротко і промовисто. Тим більше, що ми з Вами й незнайомі досі. Дякую!

М. Дальний

**

Давно Вам не писав... За цей час мені довелося проробити велику працю, але про "Нові дні" я ніколи не забував. Подобається мені "Нові дні" за їх гарну, чисту літературну мову, якої в багатьох емігрантських виданнях у США бракує...

Прочитав (аж двічі) Вашу редакторську статтю "З Новим Роком про "Нові дні" і дещо інше". Добра і цінна стаття. Те, про що давно треба було писати. Надсилаю Вам у цьому листі чек на \$10.00 у фонд видання "Нових днів". Бажаю щастя.

Григорій Гагарин
Джерсі Сіті

Редакторе!

Я заздання Ваше виконав. Приїздив знайомий з Келовни... і дав на рік за "Нові дні"... Я прочитав у "Н. Д." за січень 1979 р. Ваш слабкий аргумент, мовляв, Ви "не з тих частин України"... Знайте одне, що вчених багато, але розумних мало... Мені подобається Ваш вираз в "Н. Д.": з п. Лівіцьким не можуть ради дати, а хочуть визволяти Україну. Чи це не є золота правда?! Знаєте, був гетьман Конашевич-Сагайдачний, якого любили всі, а тож був Ваш сусіда (далеко кучому (мені) до зайця, — ред.). А театр "Березіль" у Харкові в 20-тих роках, і ще багато можна навести прикладів. "Н. Д." — чудовий журнал, особливо останні два номери. Будьте кріпкі й здорові і ведіть журнал вперед... З покійним я п'ять років його пачував і розсилав.

23 лютого 1979 р.

Ф. Бойко
Пентінгтон, Б. К.

НА НЕВ'ЯНУЧИЙ ВІНОК

Відзначаючи другу річницю смерті нашого незабутнього Та-

та, Олексі Дмитровича Мельниченка, який був постійним приятелем і читачем журналу "Нові дні", пересилаємо на фонд "Нових днів" чек у сумі \$25.00.

Покійний написав збірку віршів "Від щирого серця", в якій залишив частку свого серця дітям та внукам:

"Вас, мої діти, рідні і милі,
Роботящі і чесні повік,
Прощу: відвідуйте наші могили
Усі разом хоч раз на рік..."

Діти покійного:

Ганя Ранюк
Лариса Діак
Володимир Мельниченко

**

Щире спасибі Вам за добрий приклад, а пам'ять про нашого доброго приятеля, сл. п. Олексі Дмитровича Мельниченка, хай живе завжди між нами.

Редакція і Адміністрація "Н.Д."

Передплатники розбудовують,
а післяплатники руйнують
вільну українську пресу, а в
тому й "НОВІ ДНІ"!

ПОМЕР СЛ. П. Д-Р ДЕНИС КВІТКОВСЬКИЙ ГОЛОВА ПУН І ВИДАТНИЙ ПОЛІТИЧНО- ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

15-го березня 1979 року в Детройті помер від удару серця на 70-му році життя Голова Проводу Українських Націоналістів сл. п. д-р Денис Квітковський.

Покійний був політичним і громадським діячем, публіцистом, адвокатом і співзасновником націоналістичного руху на Буковині. На еміграції був членом Проводу ОУН, головою ЦУ ОДВУ, редактором журналу "Самостійна Україна", останньо, аж до своєї смерті, Головою ПУН.

Похований на українському цвинтарі в Бавнд-Бруку.

Вічна Йому Пам'ять!

Редакція

СПИСОК КНИЖОК НА ПРОДАЖ У ВИДАВНИЦТВІ "НОВІ ДНІ"

Д. Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ч. 1. Фонетика й морфологія. 8-ме видання.

Ціна \$3.00

Д. Кислиця. ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ч. 2. Синтаксис. 4-те видання.

Ціна \$3.50

П. Волиняк. ДНПРО. Підручник з історії української літератури і хрестоматія.

Видання 2-ге.

Ціна \$2.50

П. Волиняк. КИЇВ. Читанка для 3-ої класи.

4-те видання.

Ціна \$2.00

П. Волиняк. ЛАНИ. Читанка для 4-ої класи.

4-те видання.

Ціна \$2.00

О. Курило. УВАГИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. 5-те вид.

Ціна \$2.50

І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова граматики української мови. ч. 1.

Ціна \$2.00

**

П. Волиняк. ПОГОВОРИМО ВІДВЕРТО: збірник з публіцистичної і літературної творчості.

680 стор.

Ціна \$12.75

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ В-ВА "НОВІ ДНІ"

на день 31 березня 1979 р.

В. Каспенкович, Австралія	\$100.00
В. Роєнко, Гамільтон, Канада	65.00
К. Туркало, Орендж, США	30.00
п-ні В. Діак, Штоугмонт	25.00
п-ні К. Щербань, Торонто, Канада	20.00
І. Завгородний, Вайнмаунт, США	20.00
М. Чишкало, Нью-Йорк, США	16.00
П. Сарнавський, Монреаль, Канада	15.00
Прот. Д. Бурко, Німеччина	14.00
С. Вест, Де Плейнс, США	10.00
Проф. д-р Г. Гагарин, Джерсі Сіті, США	10.00
Д-р Я. Войчишин, Оттава, Канада	10.00
п-ні Н. Гармаш, Сан Дієго, США	10.00
М. Ковалевський, Ютика, США	10.00
Ф. Миколаєнко, Австралія	10.00
С. Л. Терещенко, Ріджвуд, США	10.00
В. Осадчук, Торонто, Канада	7.00
п-ні Фастин, Гамільтон, Канада	7.50
Г. Мельничук, Едмонтон, Канада	6.00
М. Тихонов, Ляшін, Канада	5.00
п-ні О. Радкевич, Торонто, Канада	5.00
П. Шанда, Іслінгтон, Канада	5.00
А. Філіпович, Міннеаполіс, США	5.00
Г. Кукса, Вінніпег, Канада	5.00
п-ні А. Федорак, Боффало, США	5.00
А. Поліщук, Вестон, Канада	5.00
П. Саламаха, Чикаго, США	5.00
п-ні Г. Китааста, Сан Дієго, США	5.00
В. П. Дзюбенко, Ванкувер, Канада	5.00
С. Глушко, Торонто, Канада	5.00
А. Кармелюк, Таунг, США	5.00
Р. Савицький, Філадельфія, США	5.00
Проф. В. Завітневич, Асторія, США	5.00
о. М. І. Лисенко, Чикаго, США	5.00
А. Ткач, Австралія	3.50
О. Куриленко, Австралія	3.40
Г. Романенко, Торонто, Канада	3.00
В. Марич, Едмонтон, Канада	3.00
Д. Станченко, Вей Рідж, США	2.50

А. Юриняк, КАМІКАДЗЕ ПАДАЄ САМ: оповідання й фейлетони.	Ціна \$ 5.00
Д. Чуб. З НОВОГВІНЕЙСЬКИХ ВРАЖЕНЬ: на слідах Миклухи Маклая. Книжка багатоілюстрована.	Ціна \$ 3.50
В. Гришко. ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ.	Ціна \$ 2.00
А. Бондар. СЛОВО В ДИСКУСІЇ, ЯКОЇ НЕ БУЛО.	Ціна \$ 1.50

**

ВИДАННЯ "СУЖЕРО"- "ДОБРУС"

В. Гришко. "УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОКОСТ, 1933". Видання ДОБРУС-СУЖЕРО. В книжці 128 стор. Ціна 3.00 амер. дол. або 3.50 кан. дол.
--

Всі книжки замовляти в адміністрації "Нових днів".
Адреса адміністрації подана на 2-ій сторінці обкла-
динки. Ціни включають кошти пересилки.

Е. Венгринович, Торонто, Канада	2.50
П. Чупринка, Бельгія	2.04
п-ні М. Іващенко, Балтімор, США	1.00

Разом у березні ц.р. склали 42 особи \$489.44

АВСТРАЛІЯ

австрал. \$		
В. Завадський	15.00	А. Дейнеко 3.50
Г. Кузьмич	13.50	І. Дубинець 3.50
Ю. Дем'яненко	5.50	А. Лисович 3.50
Н. Когут	5.00	Г. Бажул 3.50
В. Карюк	5.00	Д. Сопельник 2.50
А. Стрілецький	3.50	М. Єське 2.00
Ф. Бромт	3.50	К. Косенко 2.00
		С. Домазар 2.00
		Г. Стахів 1.00

Разом у березні склали 16 осіб австр. \$71.50

За пожертви на пресфонд "Н. Д." щиро дякуємо.
Як відомо, прибутків із самих передплат не виста-
чає на покриття найконечніших видавничих коштів
тим більше, що зокрема ціни за папір, друкування
і поштову пересилку журналу постійно зростають.

Тому прохаємо всіх передплатників, читачів і
приятелів "Н. Д." скласти бодай один раз у цьому
ювілейному році "Н. Д." з нагоди 30-річчя їх появи
свою пожертву на пресфонд і такі пожертви зби-
рати від своїх приятелів і знайомих при нагоді
різних родинних святкувань чи громадських ім-
през тощо.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Ю. Повстенко, Вашингтон, США	3
Г. Мороз, Торонто, Канада	2
М. Гава, Торонто, Канада	1
С. Криволап, Австралія	1
В. Завадський, Австралія	1
Ф. Бромт, Австралія	1
п-і М. Ганін, Вайлдвуд, США	1
М. Грогта, Гвелф, Канада	1
Ф. Бойко, Пентінгтон, Канада	1

В березні ц.р. 9 осіб придбали	12
В січні і лютому ц.р. 14 осіб придбали	23

Разом досі в 1979 р. 23 особи придбали
нових передплатників 35

ХТО НАСТУПНИЙ?

З нагоди 30-річчя появи "Нових днів" усі поста-
раймося придбати для нашого журналу принаймні
по одному передплатникові або заплатім до Адмі-
ністрації одну дарункову передплату для таких,
що бажали б читати "Нові дні", а самі неспромож-
ні заплатити передплату!

Спасибі всім за дотеперішню допомогу "Новим
дням"!

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ "Н. Д."

УКРАЇНЬКА КНИГА ТОРОНТО

НОВА ЛІТЕРАТУРА, ЩОЙНО ОДЕРЖАНА З УКРАЇНИ

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК. 20.000 слів. Малого формату. "Рад. школа", Київ 1978 р., стор. 445.	\$4.95
Грицай М., Бикитась В. УКРАЇНЬКА ЛІТЕРАТУРА. Підручник. "Вища школа", 1978, стор. 404	4.50
Драч І. СОНЦЕ І СЛОВО. Поезії. "Дніпро", Київ 1978, стор. 461.	5.95
З ІСТОРІЇ КНИГИ НА УКРАЇНІ. "Наукова думка", Київ 1978, стор. 112.	2.95
Кирчів Р. ЕТНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БОЙКІВЩИНИ. "Наукова думка", Київ 1978, стор. 112	5.95
Козак С. МИХАЙЛО ГРИШКО. Біографічна повість. "Молодь", Київ 1978, стор. 197. Це книга про життєвий і творчий шлях видатного українського співака, народного артиста СРСР, лауреата Державної премії Михайла Гришка, а також про розвиток оперного мистецтва на Україні.	3.75
Неділько В. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ. "Вища школа", Київ 1978, стор. 247.	2.55
Сухомлинський В. БАТЬКІВСЬКА ПЕДАГОГІКА. "Рад. школа", Київ 1978, стор. 261.	2.95
Трусович С. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РУХ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ В 50-70-ИХ РОКАХ 19-ГО СТ. "Наук. Думка", Київ 1978, стор. 165.	3.95

ПИШІТЬ ЗА СПИСКАМИ КНИЖОК!

- УВАГА! Поштові витрати за пересилку книжок оплачує покупець.
- До кожної замовленої книжки треба додати 50¢ на поштову оплату. У замовленні слід подавати ім'я і прізвище автора та назву книжки.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West, Toronto, Ontario M6J 1X4, Canada

Tel.: 532-8928